

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Kateřina Dračková

Aktuální otázky péče o děti do tří let mimo primární rodinu

Diplomová práce

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem tuto práci na téma „Aktuální otázky péče o děti do tří let mimo primární rodinu“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci 20. 2. 2023

.....

Kateřina Dračková

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Lence Westphalové, Ph.D., za její odborné vedení této práce, dále zaměstnancům veřejného ochránce práv za veškeré informace, připomínky i podněty, které mi pro tuto práci posloužily.

Obsah

Úvod.....	8
1 Historie ústavní výchovy	11
2 Současné legislativní uchopení DDD3	14
3 Tlak na stanovení zákazu umístování nejmenších dětí do ústavních zařízení	17
3.1 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva Roma Right Centre (ERRC) a Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti ČR	18
4 Obecně k sociálním důvodům jako důvodu umístění dítěte do ústavní výchovy	21
4.1 Novela zákona ZZS.....	22
4.2 Novela právní úpravy péče o DDD3 v ZSPOD	23
5 Hodnocení novely č. 363/2021 Sb.	25
6 Současná situace v DDD3.....	27
7 Právo na péči a formy náhradní rodinné péče.....	29
7.1 Právní úprava předběžného opatření v OZ a ZŘS.....	30
7.2 Právní úprava nařízení ústavní výchovy	32
8 Financování ústavní výchovy pro DDD3	34
9 Pěstounská péče	36
9.1 Historie pěstounské péče.....	36
9.2 Obecně k pěstounské péči	37
9.3 Svěření dítěte do pěstounské péče.....	38
10 Osoba pěstouna.....	40
10.1 Odborná příprava pěstouna	41
11 Povinnosti a práva pěstouna	43
11.1 Dohoda o výkonu pěstounské péče	43
11.2 Právo na styk s dítětem	44
12 Dávky pěstounské péče	47
12.1 Odměna pěstouna	48
12.2 Příspěvek při pěstounské péči	49
13 Zrušení pěstounské péče	51

14	Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	53
	Závěr.....	55
	Příloha č. 1	59
	Příloha č. 2	60
	Příloha č. 3	61
	Seznam použitých zdrojů	64
	Abstrakt	72
	Abstract.....	73

Seznam použitých zkratek

ČR – Česká republika

DDD3 – dětský domov pro děti do 3 let věku

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

MZ – Ministerstvo zdravotnictví České republiky

OSPOD – orgány sociálně-právní ochrany dětí

OSN – Organizace spojených národů

VOP – veřejný ochránce práv

PPPD – pěstounská péče na přechodnou dobu

PP – pěstounská péče

Evropská sociální charta – sdělení Ministerstva zahraničních věcí o Evropské sociální chartě č. 14/2000 Sb. m. s.

ÚPD / CRC či Úmluva o právech dítěte – sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte č. 104/1991 Sb.

LZPS/Listina – Listina základních práv a svobod

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ZZS – zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů

zákon o rodině – zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.

ZŘS – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

ZSPOD – zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

novela č. 363/2021 Sb. – zákon č. 363/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

informační zákon – zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů

z. o důchodovém pojištění – zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

z. o veřejném zdrav. pojištění – zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů

vyhláška – vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 92/2012 ze dne 15. 3. 2012, o požadavcích na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení a kontaktních pracovišť domácí péče

Úvod

Jako téma diplomové práce jsem si zvolila aktuální otázky péče o děti do tří let mimo primární rodinu, a to nejen s ohledem na vysokou aktuálnost daného tématu, ale i pro můj zájem o rodinné právo. Na podzim roku 2021 byl schválen zákon č. 363/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSPOD“) a další zákony (dále jen „*novela č. 363/2021 Sb.*“). Tato novela č. 363/2021 Sb. má tzv. dělenou účinnost, kdy částečné novelizace některých zákonů byly účinné od 1. 1. 2022, zatímco jiné dílčí novelizace budou účinné až od 1. 1. 2025. Novela č. 363/2021 Sb. je poměrně ambiciózní a vytyčuje si několik cílů. Jedním z cílů je reformace ústavní péče o děti do tří let, v médiích často prezentovaná jako „rušení kojeneckých ústavů.“^{1 2}

K rušení „dětských domovů pro děti do 3 let“ (dále jen „*DDD3*“) zákonodárce přistoupil po četné kritice ČR za stav, kdy nejmenší děti mohly být do konce roku 2021 do DDD3 umístovány bez pevně stanovených pravidel. ČR byla posledním státem ve středoevropském prostoru, kde bylo možno nejmenší děti umístit do ústavů bez omezení.³ Domnívám se, že na přijetí novely č. 363/2021 Sb. mělo vliv rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ve věci Roma Rights Centre (ERRC) a Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti ČR přijaté dne 17. 6. 2020. V tomto rozhodnutí dospěl Evropský výbor pro sociální práva k názoru, že ČR porušuje čl. 17 Evropské sociální charty z roku 1961 (dále jen „*Evropská sociální charta*“), a to běžnou praxí spočívající v umístování dětí do ústavů a neposkytování nejvhodnějších služeb péče v rodinném prostředí. Byť čl. 17 Evropské sociální charty nezakazuje přímo ústavní péči, je nutno při umístování dětí do ústavní péče dbát stanovených podmínek; dle uvedeného rozhodnutí ČR však tyto podmínky nedodržovala.⁴

Při bližším pohledu na novelu č. 363/2021 Sb. a důvodovou zprávu k této novele však zjistíme, že tímto nedochází k úplnému rušení DDD3, neboť zůstanou zachovány pro děti se zdravotním postižením a sourozenecké skupiny. Zákonodárce se tak sice snažil o novelu a naplnění ústavních požadavků vyplývajících z mezinárodních dokumentů v otázce práv dětí,

¹ Terminologicky vhodnější je označení dětský domov pro děti do 3 let, tak jak je užíván v zák. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

² Např. BENEŠ, Jan. *Kojenecké ústavy postupně zaniknou. Ted' ale chybí pěstouni, říká ředitelka jednoho z nich* [online]. plus.rozhlas.cz, 16. ledna 2022 [cit. 17. ledna 2023]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/kojenecke-ustavy-postupne-zaniknou-ted-ale-chybi-pestouni-rika-reditelka-jednoho-8660307>.

³ Důvodová zpráva k zákonu č. 363/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

⁴ Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 17. 6. 2020 ve věci č. 157/2017 – Roma Rights Centre (ERRC) a Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti České republice.

nicméně je otázkou, zda tak učinil správnou cestou a zda by v případném přezkumu před mezinárodními orgány tato právní úprava byla shledána jako vyhovující mezinárodním požadavkům. Zároveň zákonodárce nijak neřeší otázku, kam budou umístěny děti v zařízení již umístěné, když od 1. 1. 2025 zákon zakazuje, aby v zařízení pobývaly děti ze sociálních důvodů. Zákonodárce dále neřeší otázku transformace jednotlivých zařízení, která s ohledem na znění novely č. 363/2021 Sb. často čeká změna na jiný typ zařízení, nicméně jednotlivá zařízení mnohdy stále neví, co s nimi po 1. 1. 2025 bude.⁵ Touto optikou je proto možné konstatovat, že novela asi není úplně nejšťastnější a je otázkou, jak bude fungovat v praxi.

Za správnou alternativu k ústavní péči je považována pěstounská péče (dále jen „PP“), nicméně ČR naráží na dlouhodobý nedostatek pěstounů. Na to reagoval zákonodárce též zmíněnou novelou, kdy jedním z cílů bylo zvýšit také zájem pěstounů o výkon PP, a to zejména vyšším finančním ohodnocením.⁶ I k tomuto však zaznívá kritika, neboť zároveň došlo k rozdělení PP na zprostředkovanou a nezprostředkovanou a v případě nezprostředkované péče, která je často vykonávána příbuznými dítěte, došlo pro některé příbuzenské pěstouny ke snížení finanční odměny.⁷ Otázkou tak je, zda zmíněná novela povede ke zvýšení zájmu o PP.

Ve své práci se tak s ohledem na výše zmíněné zaměřuji na otázku, zda novela č. 363/2021 Sb. povede k narovnání práv nejmenších dětí a zda je jim v oblasti péče mimo primární rodinu zajištěna ochrana, která vyplývá např. z Úmluvy o právech dítěte (dále jen „ÚPD / CRC“) nebo Evropské sociální charty. Předmětem zkoumání je tedy současná účinná právní úprava v oblasti ústavní výchovy a PP o nejmenší děti a její změny po účinnosti shora uvedeného. Ve své práci též upozorňuji na problematické aspekty, které se mohou objevit (nebo se již objevily) v souvislosti účinností novely č. 363/2021 Sb., a které je třeba řešit.

Při své práci vycházím z odborných článků, platné právní úpravy, včetně mezinárodních smluv, kterými je ČR vázána, stanovisek či zpráv veřejného ochránce práv (dále jen „VOP“), důvodových zpráv k zákonům a judikatury soudů na české i mezinárodní úrovni, zejm. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Vycházím též z poznatků, které jsem získala při praxi u VOP, či informací, které zjistím prostřednictvím žádosti

⁵ Nedostatečná komunikace ministerstev a neznámá otázka transformace vplynula z informací poskytnutých oslovenými DDD3.

⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 363/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

⁷ DOLEJŠÍ, Milan. *Prarodičům pečující o vnoučata snížil stát pěstounský příspěvek. Musí se starat i tak, argumentuje poslanec* [online]. ct24.ceskatelevize.cz, 10. ledna 2022 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3426034-prarodicum-pecujicim-o-vnoucata-snizil-stat-pestounsky-prispevek-musi-se-starat-i-tak>.

o informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*informační zákon*“).

První kapitola mé práce je věnována historii ústavní výchovy, pokračuji současným nastavením právní úpravy v oblasti ústavní péče o nejmladší děti dle zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*ZZS*“), zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*OZ*“), zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*ZŘS*“), ZSPOD a vlivem novely č. 363/2021 Sb. na současnou právní úpravu ústavní péče o nejmenší děti. Tato část je zaměřena zejména na důvody pobytu dětí v DDD3, rozbor výše zmíněného rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva, dále na proces odebírání dětí z primární rodiny a současně je zmíněno financování péče o ohrožené děti. Hlavním literárním zdrojem zde je tvorba Miloslava Macely, který dlouhodobě upozorňuje mimo jiné i na neekonomičnost ústavní péče a nedostatečnou prevenci v primárních rodinách.

V další části se krátce zaměřuji na historii PP, která se jeví jako nejlepší alternativa k ústavní péči, zejm. pak pěstounská péče na přechodnou dobu (dále jen „*PPPD*“). I v oblasti PP představuji současnou právní úpravu, proces vyhledávání pěstounů a otázku finanční odměny za výkon pěstounství. Závěrem hodnotím úspěšnost novely č. 363/2021 Sb. a vytyčuji hlavní otázky, které považuji za problematické.

1 Historie ústavní výchovy

Historie ústavní výchovy je dle mého názoru klíčová pro pochopení celé problematiky ústavní péče o nejmenší děti, neboť otázka péče o děti mimo primární rodinu je v naší společnosti zakořeněna hluboko v historii. Potřeba zakládání zvláštních sirotčinců a útulků pro děti se objevuje společně s křesťanstvím, například první vládcí z Byzance zakládali tzv. *orfanotrofia* (sirotčince). V otázce péče o děti hrála zpočátku velkou roli církev, která potřebu péče o děti a osoby se zdravotním postižením vyvozovala z ideálu křesťanství, a to z lásky k bližnímu.⁸

Později však již zákony z roku 1920 v oblasti péče o děti ukládaly obcím a krajům nejružnější povinnosti. První „*kojenecký ústav*“ vznikl za výrazné pomoci státu v roce 1922 v Praze-Krči a měl nejprve kapacitu 60 míst, později 90 míst. Zvlášť zde byly umístovány nemocné, a zdravé děti. Zdravé děti zde mohly být pouze do dvou let věku. Děti byly v této době do DDD3 přijímány zejména ze zdravotních důvodů, a nikoliv z důvodů sociálních.⁹

Na vývoj těchto zařízení měl velký vliv zejména komunistický režim, který v 50. letech 20. století do jejich činnosti zasáhl. Během komunistického režimu byla z důvodu ideologie potlačena koncepce rodiny a preferována byla kolektivní výchova. V DDD3 se rozrostlo personální obsazení, o ohrožené děti pečovali specializované sestry, psychologové i lékaři.¹⁰ Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, ve znění zákona č. 46/1959 Sb., jasně stanovil, že „*dítě (...) bude umístěno zásadně do péče kolektivní; jinak lze dítě umístit jen v rodině, která skýtá záruku, že dítě bude vychovááno k lásce k lidově demokratickému státu, a která je schopna mu poskytnout prostředí příznivé po všech stránkách pro jeho rozvoj, a to zpravidla u toho, kdo dítě osvojí.*“¹¹

V 60. letech 20. stol. se však do popředí dostává otázka vlivu ústavní péče na psychiku dětí a s tím spojené psychické deprivace dětí, kterou v českých poměrech vznášej zejména dětský psycholog Zdeněk Matějček. Z tohoto důvodu se začínají hledat i jiné možnosti péče o děti, a to s důrazem na rodinné prostředí. Mění se struktura důvodů, pro které jsou děti umístovány do státních zařízení, a díky rozvoji terénní pediatrické péče a zlepšení sociálních podmínek pro

⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 48.

⁹ Nadační fond dětský úsměv. *Historie a současnost Kojeneckého ústavu s dětským domovem při Fakultní Thomayerově nemocnici v Praze 4 – Krči* [online]. Praha: Fakultní Thomayerova nemocnice, 2002 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.ftn.cz/ke-stazeni-708/>, s. 2–4.

¹⁰ BRUTHANSOVÁ, Daniela a kol. *Zdravotně sociální služby v kojeneckých ústavech a dětských domovech pro děti do tří let věku* [online]. Praha: VÚPSV, 2005 [cit. 19. ledna 2023]. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_177.pdf, s. 9–11.

¹¹ § 9 zákona č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, ve znění zákona č. 46/1959 Sb.

rodiny ubývá důvodů zdravotních.¹² Zařízení pro děti od počátku spadala pod rezort Ministerstva sociální péče, nicméně ve druhé polovině 20. století došlo k roztržení péče o ohrožené děti pod rezorty Ministerstva školství, Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva zdravotnictví.¹³ Bohužel ani po opakované kritice této roztržitosti, a to jak ze strany národních, tak mezinárodních organizací, se mnohé nezměnilo a péče ohrožené děti dnes spadá pod různé úřady, jako MPSV, MŠMT, MZ, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo vnitra, kraje či obce; činnosti mezi těmito úřady však nejsou koordinovány, a celý systém péče o ohrožené děti je tak nekonzistentní.¹⁴

Po revoluci byly zakládány nejrůznější iniciativy a organizace zabývající se otázkou zranitelných dětí. V roce 1990 se Česká a Slovenská Federativní republika stala signatářem ÚPD / CRC, zavázala se tuto Úmluvu respektovat a pečovat o děti ve smyslu Úmluvy. Byť došlo k výraznému deklarování deinstitucionalizace péče, fakticky k tomu nedocházelo a děti byly do DDD3 stále umisťovány.

Významným posunem v oblasti náhradní péče bylo zavedení PPPD v roce 2006 jako formy krátkodobé péče o děti, které se ocitnou bez své rodiny. Poprvé byl tento institut zakotven v § 45a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. (dále jen „zákon o rodině“).

MPSV pracovalo od roku 2008 na transformaci systému péče o ohrožené děti. Výsledkem této práce byl Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na léta 2009–2011. Jedním z cílů tohoto akčního plánu bylo razantní snížení počtu dětí pobývajících v ústavní péči, a to zejména posílením práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami. Na tento akční plán navazuje Právo na dětství – akční plán k naplnění národní strategie ochrany práv dětí na léta 2012–2015, jehož cílem byla zejména podpora PP a aktivní vyhledávání pěstounů. Za tímto účelem byly pořádány nejrůznější mediální kampaně.

V současné době jsme svědky postupné transformace celého systému péče o děti, kde je kladen důraz zejména na péči v rodinném prostředí a podporu biologické rodiny. Dochází postupně k novelizacím zákonů. Výrazným zákonem v této oblasti byl zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších

¹² BRUTHANSOVÁ, Daniela a kol. *Zdravotně sociální služby v kojeneckých ústavech a dětských domovech pro děti do tří let věku* [online]. Praha: VÚPSV, 2005 [cit. 19. ledna 2023]. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_177.pdf, s. 9–11.

¹³ Kolektiv autorů 8000důvodů. *Vývoj systému péče o ohrožené děti v České republice* [online]. 8000důvodu.cz, 16. 3. 2022 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.8000důvodu.cz/blog/kam-jsme-se-posunuli-ve-vyvoji-pece-o-ohrozene-deti>.

¹⁴ PEMOVÁ, Terezie, PTÁČEK, Radek. *Data o dětech. Sociálně-právní ochrana dětí v České republice v datech*. 1. vydání. Praha: Grada, 2022, s. 17.

předpisů a další související zákony. Tento zákon přijatý v roce 2012 významně novelizoval ZSPOD, což vedlo k rozvoji PP.¹⁵

¹⁵ SOBOTKOVÁ, Irena, OČENÁŠKOVÁ, Veronika. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 24–29.

2 Současné legislativní uchopení DDD3

Právní úprava DDD3 je poněkud nepřehledná a nejasná. Zařízení pro děti do tří let bývají označena různě, jako „kojenecký ústav“, „dětské centrum“ či „dětský domov pro děti do 3 let“. Účinné právní předpisy však s pojmy „dětské centrum“ či „kojenecký ústav“ již nebo doposud nepočítají a tato zařízení jsou v ZZS v § 43 a § 44 pod souhrnným označením „dětské domovy pro děti do 3 let věku“¹⁶. Zmínku o DDD3 najdeme též v § 124, jenž navazuje na zákon č. 20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu, ve znění zákona č. 466/2011 Sb., který kojenecké ústavy v § 38 přiřadil k tzv. zvláštním dětským zařízením.¹⁷ ZZS pak upravuje terminologii, když dle něj se „*kojenecké ústavy provozované ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona podle dosavadních právních předpisů se považují za dětské domovy pro děti do 3 let věku podle tohoto zákona*“.¹⁸

Na ZZS navazuje vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 92/2012 ze dne 15. 3. 2012, o požadavcích na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení a kontaktních pracovišť domácí péče (dále jen „*vyhláška*“), kde v příloze č. 4, části 5 nalezneme seznam technického vybavení pro DDD3. Mezi toto vybavení patří např. monitory dechu, inhalátory, mrazicí boxy apod. Kromě tohoto vybavení vyhláška zřizuje například pracoviště klinického psychologa, prostor pro návštěvy s herním prostorem pro dítě atd. I přesto, že vyhláška zřizuje právě tato odborná pracoviště, analýza Asociace dítě a rodina provedená v srpnu 2019 ukázala, že v řadě zařízení chybí např. klinický psycholog či fyzioterapeut. V některých zařízeních dokonce chyběl na požadovaný pracovní úvazek též pediatr a celkem 72 % zařízení pro děti nesplňovala zákonné požadavky na minimální personální zabezpečení. Z 25 zařízení, která se účastnila dané analýzy, jich pouze 7 splňovalo požadavky na minimální personální zajištění. Alarmující je, že v celkem 6 zařízeních chyběli dětské lékaři a pouze v 7 zařízeních byl klinický psycholog. Závěrem dané analýzy bylo, že zařízení sice plní péči zdravotních sester, avšak s ohledem na personální nedostatky nemohou poskytovat komplexní péči.¹⁹

MZ dále ve snaze sjednotit činnost kojeneckých ústavů vydalo v roce 2009 metodické opatření s názvem „*Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku*“,

¹⁶ PEMOVÁ, Terezie, PTÁČEK, Radek. *Data o dětech. Sociálně-právní ochrana dětí v České republice v datech*. 1. vydání. Praha: Grada, 2022, s. 244.

¹⁷ Ust. § 38 zákona č. 20/1966, o péči a zdraví lidu, ve znění zákona č. 466/2011 Sb.: „*K zařízením léčebně preventivní péče se přiřazují kojenecké ústavy, dětské domovy a jesle, pečující o všestranný rozvoj dětí ve věku do tří let.*“

¹⁸ Ust. § 124 zákona o zdrav. službách.

¹⁹ KRBCOVÁ, Anna, TOMANOVÁ, Kamila. *Dětské domovy pro děti do 3 let věku. Odborné personální zabezpečení* [online]. Praha: Asociace dítě a rodina, z.s., 2019 [cit. 19. ledna 2023]. Dostupné z: https://ditearodina.cz/wp-content/uploads/2022/04/Asociace_Dite_a_Rodina_Odbornost_DC_2019.pdf, s. 5.

kterým normuje např. doporučené důvody pro přijetí dětí do zařízení, pobyt dětí v zařízení, péči o děti v zařízení aj.²⁰

Ukotvení těchto práv a povinností v metodickém pokynu je kritizováno např. ze strany VOP, který ve své zprávě ze systematických návštěv z roku 2013 uvedl, že „z právního hlediska lze konstatovat formálně nerovné postavení dětí.“²¹ Tuto nerovnost VOP spatřuje v tom, že v případě dětských domovů (školských zařízeních) spadajících pod MŠMT jsou práva a povinnosti stanoveny zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, kdežto v případě DDD3 jsou práva a povinnosti upraveny v metodickém pokynu MZ. VOP již v této své zprávě z roku 2013 doporučoval v této oblasti změnu právní úpravy a zakotvení těchto práv a povinností na zákonné úrovni. K tomu ovšem nedošlo, ač se objevily snahy a byla započata příprava zákona o dětských centrech, která však byla ukončena již v přípravné fázi v roce 2011.²²

Právní úpravu týkající se dětských domovů pro děti do 3 let věku najdeme též v ZSPOD. Dítětem se podle § 2 ZSPOD rozumí *nezletilá osoba*, kterou se v souladu s čl. 1 Úmluvy o právech dítěte rozumí osoba mladší 18 let.²³

Okruh oprávněných dětí dle ZSPOD je dále upraven § 2 odst. 2 a 3. Z tohoto pohledu je zajímavý § 5 ZSPOD, který stanovuje hlediska výkonu sociálně-právní ochrany dětí, když na přední místo staví zájem a blaho dítěte, ochranu rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči; přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte. Na rozdíl od minulé právní úpravy²⁴ jsou tak v popředí práva a oprávněné zájmy dítěte, zájem na řádném fungování rodiny, a to včetně pomoci takové rodině, a v krajním případě zájem na zprostředkování náhradní rodinné péče.²⁵

²⁰ Metodické doporučení Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku. *Věstník Ministerstva zdravotnictví č. 9/2005* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 2005 [cit. 19. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/vestnik/vestnik-9-2005>.

²¹ Kancelář veřejného ochránce práv. *Zpráva ze systematických návštěv. Zdravotnická zařízení poskytující péči ohroženým dětem do 3 let věku* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2013 [cit. 19. ledna 2023]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/2013/NZ-25_2012-kojenecke-ustavy.pdf, s. 11.

²² Tamtéž, s. 11.

²³ Čl. 1 Úmluvy o právech dítěte: „Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“

²⁴ § 9 zákona č. 69/1952, o sociálně právní ochraně mládeže, ve znění zákona č. 46/1959 Sb.: „Je-li třeba dítě svěřit do péče nahrazující péči rodičů, bude umístěno zásadně do péče kolektivní; jinak lze dítě umístit jen v rodině, která skýtá záruku, že dítě bude vychovááno k lásce k lidově demokratickému státu, a která je schopna mu poskytnout prostředí příznivé pro jeho rozvoj, a to zpravidla u toho, kdo dítě osvojí.“

²⁵ ROGALEWICZOVÁ, Romana. § 5 [Hlediska výkonu sociálně-právní ochrany]. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 34, marg. č. 1.

ZSPOD tak stanovuje OSPOD práva a povinnosti v oblasti péče o děti, tedy i o děti do 3 let věku.

3 Tlak na stanovení zákazu umístování nejmenších dětí do ústavních zařízení

ČR se v posledních letech setkává s tlakem národních i mezinárodních organizací vyzývajících ČR ke stanovení zákazu umístování nejmladších dětí do ústavních zařízení. V ČR patří mezi takové organizace např. Lumos, nadace J&T, která mimo jiné, s podporou obecně prospěšné společnosti Hledáme rodiče, o.p.s., vytvořila projekt 8000 důvodů, jehož cílem je upozornit na nedostatky a negativa ústavní péče. Současně se tyto organizace snaží spolupracovat s čelními představiteli vlády ČR na deinstitucionalizaci péče o děti. Nadace J&T se díky své aktivní práci stala v roce 2022 též členem Výboru pro práva dítěte jakožto poradního orgánu vlády ČR.²⁶

Výbor OSN pro práva osob se zdravotním postižením ve svém Závěrečném doporučení k úvodní zprávě ČR ze dne 15. 5. 2015 v bodu 40 vyzval ČR (jako stranu Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením) k zamezení umístování dětí mladších 3 let do ústavní výchovy.²⁷

Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva ve věci sjednocení služeb pro ohrožené děti ze dne 29. 4. 2015 v prvním bodu je konstatuje, že „v České republice na rozdíl od ostatních zemí Střední Evropy nadále není legislativně omezena možnost ústavní péče o děti předškolního věku. Tento stav odporuje jak potřebám dětí, tak i mezinárodním dokumentům, zejména pak Směrnici o náhradní péči o děti, schválené Valným shromážděním OSN pod č. 64/142 dne 20. listopadu 2009. Popsaný stav je v rozporu i s rámcem garantovaných základních práv dětí, jak vyplývají zejména z Úmluvy o právech dítěte a z Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.“²⁸

Tento tlak na zákonodárce se promítl do několika akčních plánů vlády ČR, již vícekrát v průběhu let si vláda dala za cíl, aby došlo k reformě ústavní péče o nejmenší děti, nicméně neúspěšně. Za velice významný impuls v otázce deinstitucionalizace péče o děti lze

²⁶ Nadace J&T. *Je nám velkou ctí, že jsme se stali členem výboru pro práva dítěte jednoho z výboru rady vlády ČR pro lidská práva* [online]. nadacejt.cz, 12. 10. 2022 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.nadacejt.cz/je-nam-velkou-cti-ze-jsme-stali-clenem-vyboru-pro-prava-ditete-jednoho-z-vyboru-rady-vlady-cr-pro-lidska-prava-n590.html#>.

²⁷ OSN. *Závěrečné doporučení Výboru pro práva osob se zdravotním postižením k úvodní zprávě České republiky ze dne 15. května 2015 č. CRPD/C/CZE/CO/1* [online]. 15. 5. 2015 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225526/Zaverecna_doporuceni_Vyboru_OSN_pro_prava_osob_se_ZP_CZ.pdf/d42c33c2-05f9-6018-e62b-fc47ac31676f.

²⁸ Vláda ČR. *Usnesení Výboru práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva ve věci sjednocení služeb pro ohrožené děti ze dne 29. dubna 2015* [online]. Praha, 29. 4. 2015 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/tiskove-informace/usneseni-vyboru-pro-prava-ditete-rady-vlady-cr-pro-lidska-prava-ve-veci-sjednoceni-sluzeb-pro-ohrozene-deti-129556/>.

považovat rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva Roma Right Centre (ERRC) a Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti ČR, které přispělo ke schválení novely č. 363/2021 Sb. a bude detailněji rozebráno v další kapitole.

ČR je však dále kritizována nejen za umístování dětí do institucí, ale také vůbec za organizaci péče o ohrožené děti. Předmětem kritiky je nejen již zmíněné rezortní rozdělení péče o děti mezi ministerstva a samosprávu, ale též nekoordinovanost a vícekolejnost v otázce rozdělení vzájemných vztahů mezi jednotlivými aktéry. Kritizováno je tak nedostatečné vymezení kompetencí mezi státní správou, samosprávou, ale též nejrůznějšími poskytovateli sociálních služeb. Další oblastí, v níž je ČR opakovaně kritizována, je otázka financování služeb o děti.²⁹

3.1 Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva Roma Right Centre (ERRC) a Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti ČR

Jak jsem uvedla již výše, na schválení novely č. 363/2021 mělo vliv rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ve věci Roma Rights Centre (ERRC) a Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti ČR, jež se týkalo porušování čl. 17 Charty ČR v otázce deinstitucionalizace péče o děti.³⁰

Organizace Roma Rights Centre a Disability Advocacy Centre se svou stížností k Evropskému výboru pro sociální práva doručenu dne 3. 10. 2017 domáhaly vydání rozhodnutí, že ČR porušuje čl. 17 Evropské sociální charty, když neplní svůj závazek (vyplývající z Evropské sociální charty) neumisťovat děti do tří let věku do ústavů a dále také nezavedla neinstitucionální a alternativní formy péče rodinného typu. Obě organizace daly celé věci podtext diskriminace, když dle jejich názoru jsou nejčastěji do těchto zařízení umístovány právě děti romského původu a děti s postižením. Obě stěžovatelské organizace se domnívaly, že ČR nepřijala dostatečná opatření k tomu, aby bylo zamezeno umístování dětí do ústavů. Předmětem jejich kritiky byla též vágní formulace § 43 ZZS.

Ustanovení čl. 17 Evropské sociální charty zní: „*S cílem zajistit účinné uplatnění práva matek a dětí na sociální a hospodářskou ochranu se smluvní strany zavazují přijmout všechna vhodná a potřebná opatření vedoucí k tomuto cíli, včetně zřizování nebo provozování vhodných institucí nebo služeb.*“ Evropský výbor pro sociální práva ve svém rozhodnutí uvedl,

²⁹ PEMOVÁ, Terezie, PTÁČEK, Radek. *Data o dětech. Sociálně-právní ochrana dětí v České republice v datech*. 1. vydání. Praha: Građa, 2022, s. 20.

³⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 363/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

že citovaný čl. 17 Evropské sociální charty ukládá smluvním státům pozitivní závazek, a to přijmout nutná opatření k tomu, aby děti mohly vyrůstat v prostředí, jež bude vhodné a odpovídající pro jejich rozvoj, dále přijmout opatření, která zajistí, že se dětem dostane potřebné péče, pomoci, vzdělání a odborné přípravy, a to vzhledem k právům a povinnostem jejich rodičů.³¹

Evropský výbor pro sociální práva ve svém rozhodnutí zdůraznil rodinu jako přirozené prostředí pro blaho dítěte, přičemž primárními nositeli rodičovské odpovědnosti jsou rodiče a jakékoli omezení práva rodičů na péči o dítě musí být postaveno na přiměřených kritériích zakotvených v právní úpravě daného státu, pročež se musí přihlížet k nejlepšímu zájmu dítěte a mělo by se usilovat o rehabilitaci rodiny.³² Považuji za důležité, že Evropský výbor pro sociální práva ve svém rozhodnutí též zdůraznil, že čl. 17 neukládá státům závazek zcela zakázat ústavní péči, nicméně stanovuje předpoklady a požadavky, které je nutné splnit, aby smluvní stát tento článek neporušoval.³³ Evropský výbor pro sociální práva v rozhodnutí uvedl, že mezi tyto požadavky např. patří, že *„umístění malého dítěte do ústavu musí být výjimečným opatřením a je opodstatněné pouze tehdy, je-li odůvodněno potřebami dítěte a je-li jeho primárním cílem nejlepší zájem dítěte a jeho co nejvčasnější úspěšná sociální integrace nebo reintegrace“*³⁴, nebo požadavek, že *„za všech okolností by měly být nejprve zkoumány vhodné alternativy k umístění dítěte do ústavu“*.³⁵

Evropský výbor pro sociální práva po vyjádření všech stěžejních institucí dospěl k názoru, že ČR čl. 17 Evropské sociální charty skutečně porušuje. Uvedl v odůvodnění, že i když je v českém právním řádu ustanovení, jež favorizuje rodinnou a náhradní rodinnou péči před ústavní péčí (§ 971 OZ), je toto ustanovení obcházeno, a to právě skrze § 43 ZZS, neboť na základě tohoto ustanovení je možné dítě umístit do DDD3 nejen na základě rozhodnutí soudu, ale též na základě dohody mezi zákonným zástupcem a tímto zařízením (tzv. dobrovolný pobyt), přičemž není zákonem stanovena doba, po kterou může být dítě umístěno, ani nejsou jasně specifikovány důvody, pro které je možné děti v tomto zařízení umístit. K dobrovolnému pobytu Evropský výbor uvedl, že *„tzv. dobrovolný pobyt neskýtá žádné záruky toho, že umístění dítěte do tří let věku do ústavu bude vycházet z jeho potřeb a sloužit jeho nejlepším zájmům, ani*

³¹ Evropský výbor pro sociální práva: Rozhodnutí o odůvodněnosti ze dne 17. 6. 2020 ve věci č. 157/2017 – Roma Rights Centre (ERRC) a Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti České republice, bod 134.

³² Tamtéž, bod 135.

³³ Tamtéž, bod 142.

³⁴ Tamtéž, bod 143, první odrážka.

³⁵ Tamtéž, bod 143, třetí odrážka.

*že budou nejprve zváženy a případně využity dostupné vhodné alternativy k ústavní péči.*³⁶
Evropským výborem pro sociální práva tak byla zejména kritizována vágní formulace § 43 ZZS, neboť toto ustanovení neobsahuje žádné omezení co do důvodů či doby umístění dítěte do ústavní péče.³⁷

³⁶ Evropský výbor pro sociální práva: Rozhodnutí o odůvodněnosti ze dne 17. 6. 2020 ve věci č. 157/2017 – Roma Rights Centre (ERRC) a Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti České republice, bod 154.

³⁷ Tamtéž, bod 154.

4 Obecně k sociálním důvodům jako důvodu umístění dítěte do ústavní výchovy

Výše zmíněné rozhodnutí poukazuje na palčivý problém lakonické formulace § 43 ZZS (ve znění do konce roku 2021), neboť na základě tohoto ustanovení mohla nastat situace, kdy zákonný zástupce dítěte podepsal smlouvu se zařízením, na základě které bylo dítě umístěno do tohoto zařízení, aniž byly zkoumány důvody či hledány jakékoli vhodnější alternativy k umístění dítěte. V tomto důsledku pak mohlo být dítě v ústavní péči i ze sociálních důvodů, když např. zákonný zástupce ztratil bydlení a nebyl schopen si zajistit nové.

Sociální důvody pro umístění dítěte jsou Úřadem zdravotnických informací a statistiky definovány jako nezbytná pomoc rodině dítěte v její nepříznivé sociální situaci, nebo případně i jiný důvod, pro který je dítě umístěno v ústavním zařízení, přičemž toto dítě je zdravé a nevyžaduje lékařskou pomoc. Úřad zdravotnických informací a statistiky za příklad takových sociálních důvodů uvádí vykonávání trestu odnětí svobody uloženého rodičům nebo trvalejší neshody v rodině atp.³⁸

V této rovině je vhodné připomenout ustálený závěr jak Ústavního soudu³⁹, tak ESLP⁴⁰, jež konstantně zdůrazňují ve svých rozhodnutích, že bytové důvody nemohou být důvodem pro odebrání dítěte, neboť takové opatření je v rozporu s čl. 10 odst. 2 LZPS a čl. 8 Úmluvy o právech dítěte a odebrání dítěte z těchto důvodů je porušením práva na rodinný život, neboť jeho nezbytným a základním prvkem je spolužití rodičů a dětí tak, jak je to zaručeno v čl. 32 odst. 4 LZPS. K tomuto závěru došel i Nejvyšší soud ve svém stanovisku, kde uvedl, že „i když jsou shora uvedené formální předpoklady splněny a soud může o nařízení ústavní výchovy rozhodovat, je nezbytné, aby s ohledem na výše uvedená východiska byly doloženy závažné skutečnosti, které rozdělení (roztržení) rodiny odůvodňují. Takovou skutečností nikdy nemůže být sama o sobě jen majetková nedostatečnost rodiny (zejména rodičů) projevující se především nevhodnými nebo nedostatečnými podmínkami k bydlení. Sama tato okolnost totiž nenaplnuje žádný ze zákonných předpokladů, které mohou být důvodem pro nařízení ústavní výchovy. Nejde o případ, kdy je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena, ani o případ, kdy z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit (tak tomu je – jak výše

³⁸ ÚZIS. Zdravotnictví ČR: Stručný přehled činnosti oboru dětské domovy pro děti do 3 let věku a dětská centra za období od 2007-2018. NZIS REPORT č. K/33 (08/2019) [online]. Praha: ÚZIS, 2019 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/res/f/008303/nzis-rep-2019-k33-a410-detske-domovy-pro-deti-do-3-let-veku-a-detska-centra-2018.pdf>, s. 2.

³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 10. 10. 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07.

⁴⁰ Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 12. 7. 2001, K. a T. proti Finsku, č. 25702/94, § 151.

uvedeno – byl-li zjištěn nedostatek citového zázemí nebo znepokojivý zdravotní stav či psychická nerovnováha u rodičů). Navíc pouhá „chudoba“ nebo nedostatek bydlení jsou řešitelné za pomoci orgánů státu či orgánů územní samosprávy (srov. slova „Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.“ v ustanovení čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod), které stát a orgány územní samosprávy za tímto účelem vytvářejí.“⁴¹

I přes uvedená rozhodnutí a závěry soudů však VOP při svých návštěvách ZDVOP⁴² v roce 2019 zjistil, že v téměř 40 % případů umístěných dětí je jediným důvodem pobytu v DDD3 právě špatná bytová (sociální) situace jejich rodiny, přičemž asi v třetině takto umístěných dětí o něm rozhodl soud.⁴³

4.1 Novela zákona ZZS

Na kritiku Evropského výboru pro sociální práva ohledně nedostatečného znění § 43 ZZS navázal se svou kritikou i VOP, který ve svém doporučení ve věci deinstitucionalizace péče o malé děti zkonstatoval, že má dojít k novelizaci ZZS tak, aby byly DDD3 zrušeny, a dále k novelizaci OZ tak, aby byla stanovena věková hranice, před jejímž dosažením nebude možné umístit dítě do ústavní výchovy.⁴⁴ Na tyto výzvy reagoval zákonodárce novelou č. 363/2021 Sb., díky které došlo ke změně § 43 ZZS. Cílem této změny bylo, aby se zamezilo umístění dětí do DDD3 ze sociálních důvodů a bylo možné nadále umístit dítě do DDD3 pouze v případě, že zdravotní stav dítěte vyžaduje poskytování péče ve formě lůžkové péče.⁴⁵ Před účinností novely č. 363/2021 Sb. bylo ustanovení § 43 odst. 1 věta první formulováno následovně: „V dětských domovech pro děti do 3 let věku jsou poskytovány zdravotní služby a zaopatření dětem zpravidla do 3 let věku, které nemohou vyrůstat v rodinném prostředí, zejména dětem týraným, zanedbávaným, zneužívaným a ohroženým ve vývoji nevhodným sociálním prostředím nebo dětem zdravotně postiženým.“⁴⁶

⁴¹ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2010, sp. zn. Cpjn 202/2010.

⁴² Nejedná se přitom pouze o DDD3, ale v řadě případů je při DDD3 zřízeno i ZDVOP.

⁴³ PEMOVÁ, Terezie, PTÁČEK, Radek. *Data o dětech. Sociálně-právní ochrana dětí v České republice v datech*. 1. vydání. Praha: Grada, 2022, s. 249.

⁴⁴ Kancelář veřejného ochránce práv. *Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv: Doporučení veřejného ochránce práv ve věci deinstitucionalizace péče o malé děti* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2021 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/projekty/posileni-aktivit/6_Doporuceni-ochrance-ve-veci-deinstitucionalizace-pecce-o-male-deti.pdf.

⁴⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 363/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

⁴⁶ § 43 z. o zdrav. službách, ve znění do 31. 12. 2021.

Ustanovení § 43 ZZS bylo novelizováno s účinností od 1. 1. 2022 a je formulováno následovně: „*V dětských domovech pro děti do 3 let věku jsou poskytovány zdravotní služby a zaopatření dětem zpravidla do 3 let věku, jejichž zdravotní stav vyžaduje poskytování zdravotní péče ve formě lůžkové péče a které nemohou vyrůstat v rodinném prostředí, zejména dětem týraným, zanedbávaným, zneužívaným nebo dětem zdravotně postiženým.*“⁴⁷

Lze tedy konstatovat, že zákonodárce se pokusil eliminovat umístování dětí do ústavní péče ze sociálních důvodů. Nicméně je otázkou, zda tato nová právní úprava by před Evropským výborem pro sociální práva (či jiným orgánem posuzující souladnost s národními i mezinárodními právními dokumenty) obstála, neboť zákonodárce stále nezrušil možnost tzv. dobrovolného pobytu, ale pouze omezil důvody, pro které je možné dítě takto umístit.

4.2 Novela právní úpravy péče o DDD3 v ZSPOD

ZSPOD je klíčovým předpisem v oblasti ochrany dětí. Nejprve se krátce zaměřím na definici sociálně-právní ochrany dětí. Dle ZSPOD se „*sociálně-právní ochranou dětí rozumí zejména:*

- a) *ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
- b) *ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,*
- c) *působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,*
- d) *zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.*“⁴⁸

Z uvedeného vyplývá, že oblast působnosti sociálně-právní ochrany dětí je poměrně dost široká a zahrnuje široký okruh působnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“), přičemž je však nutné zdůraznit, že dle § 1 odst. 2 ZSPOD zároveň nejsou dotčeny další předpisy. Těmito jsou například zákon č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ve znění pozdějších předpisů, atp.⁴⁹

Daný právní předpis byl novelou č. 363/2021 Sb. změněn i v oblasti PP. Jak již je výše řešeno, hlavním smyslem této novely bylo omezení umístování dětí do ústavních zařízení ze sociálních důvodů a rozvoj náhradní rodinné péče. V této části se zaměřím pouze na dílčí otázku, a to omezení umístování dětí do ústavní péče.

⁴⁷ § 43 z. o zdrav. službách, ve znění od 1. 1. 2022.

⁴⁸ Ust. § 1 odst. 2 ZSPOD.

⁴⁹ KRAUSOVÁ, Lucie, NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006, s. 16.

V oblasti ústavní péče o nejmenší děti se projevuje zejména dělená účinnost, když v této části je účinnost nastavená až od 1. 1. 2025. V účinnost pak vstoupí ustanovení, která zakazují za zákonem stanovených podmínek dočasně odejmout dítě z péče odpovědné osoby do dovršení 3 let. Dále též nebude možné takové dítě umístit do DDD3 ani do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen „ZDVOP“), výjimkou zde bude pouze rozhodnutí o umístění dítěte do 3 let do zařízení dle zákona č. 108/2006, o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.⁵⁰ Novelou bylo v této oblasti též dotčeno ustanovení § 29 ZSPOD, které se týká sledování výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy. V tomto ohledu mají totiž OSPOD sledovat výkon ústavní péče, přičemž OSPOD dbá na to, aby sourozenci byli umístěni společně. Po účinnosti novely však povinnost OSPOD dbát toho, aby byli sourozenci umístěni společně, neplatí v případě dětí do 3 let, ledaže umístění sourozenců společně je v souladu s nejlepším zájmem dítěte z důvodu zachování sourozeneckých vazeb.⁵¹

⁵⁰ Ust. § 13a odst. 7 ZSPOD, ve znění účinném od 1. 1. 2025: „Soud nemůže nařídit opatření dle předchozích odstavců v případě dětí do dovršení 3 let s výjimkou rozhodnutí o umístění dítěte do dovršení 3 let do zařízení sociálních služeb podle zákona o sociálních službách.“

⁵¹ Ust. § 29 odst. 1 ZSPOD, ve znění účinném od 1. 1. 2025: „Obecní úřad obce s rozšířenou působností sleduje dodržování práv dítěte v ústavních zařízeních; sleduje zejména rozvoj duševních a tělesných schopností dětí, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení, zjišťuje, jak se vyvíjejí vztahy mezi dětmi a jejich rodiči. Obecní úřad obce s rozšířenou působností působí k tomu, aby byli v ústavním zařízení sourozenci umístěni společně; to neplatí v případě dítěte do dovršení 3 let, ledaže je společné umístění se sourozenci v nejlepším zájmu dítěte do dovršení 3 let z důvodu zachování sourozeneckých vazeb.“

5 Hodnocení novely č. 363/2021 Sb.

S ohledem na výše již uvedené je zřejmé, že DDD3 let zcela nezanikají. Dochází pouze k tomu, že v souladu se ZZS nebude možné dítě umístit do DDD3 ze sociálních důvodů, čímž dochází k jakémusi omezení, nicméně pak je dle ZSPOD možné dítě do 3 let do ústavního zařízení umístit (z jazykového znění nevychází žádné omezení) v rámci sourozenecké skupiny, pokud je toto v souladu s nejlepším zájmem dítěte a z důvodu zachování sourozeneckých vazeb. Otázkou je, co měl zákonodárce na mysli při formulaci „*nejlepšího zájmu z důvodu zachování sourozeneckých vazeb*“. Jak se tento nejlepší zájem bude vykládat, je zatím nejasné. Dle mého názoru proto novela č. 363/2021 Sb. k deklarovanému cíli nevede. Děti do 3 let je v ústavních zařízeních (v porovnání s minulými roky) výrazný úbytek, což vychází např. i ze závěrečné zprávy MPSV ze zjišťování v DDD3 na jaře roku 2022.⁵² Nicméně s ohledem na tento úbytek se dá soudit, že velkou část dětí pobývajících v zařízeních bude tvořit skupina dětí těžko umístitelných do jiných forem náhradní rodinné péče. Lze předpokládat, že těžko umístitelnými jsou sourozenecké skupiny, děti zdravotně postižené, děti romského či poloromského původu.⁵³ Domnívám se, že nová právní úprava je spíše nešťastná, neboť *de facto* zamezuje tomu, aby děti byly umísťovány do pěstounských rodin v případě, že mají sourozence. Současně se domnívám, že tato právní úprava je nadále v rozporu s mezinárodními závazky ČR. Tato situace též není v souladu se současným stavem poznání, když již Matějček dříve upozorňoval ve svých publikacích na to, že v ústavních zařízeních nejsou naplněny některé základní psychické potřeby tak, aby se z dítěte mohla stát zdravá osobnost (např. potřeba životní jistoty, potřeba stimulace, potřeba pozitivní identity atp.).⁵⁴

Na tomto místě bych chtěla též opět zdůraznit nesystematičnost péče, která v ČR přetrvává od 50. let 20. století, kdy došlo k naprostému roztržštění ústavní péče o děti na rezort MZ (kam spadají DDD3), dále MŠMT (např. dětské domovy, diagnostické ústavy) a MPSV (zařízení sociálních služeb, ZDVOP). Domnívám se, že nejednoznačnost této organizace podtrhuje i fakt, že při DDD3 mohou být zřízeny současně i ZDVOP, přičemž tato zařízení z hlediska organizace spadají pod MPSV. Na tuto nesystematičnost upozorňuje např. Výbor pro

⁵² MPSV. *Dětské domovy pro děti do 3 let věku. Závěrečná zpráva ze zjišťování realizovaného ministerstvem práce a sociálních věcí na jaře 2022* [online]. Praha: MPSV, 2022 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/DD3+Závěrečná+zpráva+za+2022.pdf/d00fd976-4de4-29a9-944c-d62df9d8e081>.

⁵³ Dle Závěrečné zprávy MPSV ze zjišťování realizovaného v dětských domovech do 3 let vychází, že 48 % všech dětí jsou děti romského či poloromského původu.

⁵⁴ MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče. Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999, s. 56.

práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva⁵⁵, který vyzývá ke sjednocení služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny pod rezort Ministerstva práce a sociálních věcí.⁵⁶ Toho si je vědoma i současná vláda, která se ve svém programovém prohlášení zavazuje, že sjednotí systém péče o ohrožené děti pod MPSV⁵⁷, což je jistě dobrý krok a lze doporučit, aby k tomu došlo.

⁵⁵ Vláda ČR. *Usnesení Výboru práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva ve věci sjednocení služeb pro ohrožené děti ze dne 29. dubna 2015* [online]. Praha, 29. 4. 2015 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/tiskove-informace/usneseni-vyboru-pro-prava-ditete-rady-vlady-cr-pro-lidska-prava-ve-veci-sjednoceni-sluzeb-pro-ohrozene-deti-129556/>.

⁵⁶ TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 110.

⁵⁷ Vláda ČR. *Programové prohlášení vlády ze dne 7. ledna 2022* [online]. Praha, 7. 1. 2022 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/programove-prohlaseni-vlady-193547/>.

6 Současná situace v DDD3

MPSV na jaře roku 2022 provedlo již výše zmíněné šetření v DDD3, na základě kterého vydalo závěrečnou zprávu. Ze zprávy MPSV jednoznačně vyplývá, že děti do 3 let v těchto zařízeních významně dále ubývá. Z dat zveřejněných MPSV se ukazuje, že v květnu 2022 bylo celkem 23 zařízení nacházejících se ve všech krajích s výjimkou kraje Zlínského a Jihočeského, přičemž v těchto zařízeních bylo celkem 456 dětí. Tento údaj se však netýká pouze dětí do 3 let, nýbrž i starších dětí tam umístěných. V květnu 2022 bylo v DDD3 umístěno celkem 138 dětí do 3 let včetně a 318 dětí starších 4 let. Oproti roku 2018 došlo k úbytku počtu umístěných dětí do 3 let, když v roce 2018 v zařízeních bylo umístěno celkem 441 dětí do 3 let. Tento pokles lze hodnotit jistě kladně. Zarážející však je, že v zařízeních pro děti do 3 let přibylo dětí starších 4 let. V roce 2018 těchto dětí bylo 208 a v roce 2022 celkový počet dětí starších 4 let činí 318.⁵⁸

Jsem si vědoma, že předmětem mé diplomové práce jsou děti do 3 let, nicméně považuji za důležité problematiku umístění dětí starších 3 let do DDD3 ve své práci alespoň krátce zmínit. Umístit dítěte staršího 3 let do DDD3 je možné stále podle ZZS, když dle § 43 jsou v DDD3 poskytovány zdravotní služby a zaopatření zpravidla do 3 let věku. Právě díky slovní formulaci a užití slova *zpravidla* je možno, aby bylo do zařízení umístěno i starší dítě. Tuto formulaci nemění ani novela č. 363/2021 Sb. Dle závěrečné zprávy MPSV přitom největší skupinu umístěných dětí tvoří děti ve věku 4–6 let, přičemž však v zařízeních jsou umístěny i děti starší 7 let.

Domnívám se, že tato situace je nešťastná, lze totiž předpokládat, že DDD3 již ze své podstaty a minulosti byly vybavovány s ohledem na potřeby pro děti do 3 let, a nikoli starší děti, navíc pak zařízení poskytují dlouhodobou péči o zdravotně postižené děti starší 3 let, aniž by k tomu měly zaregistrovanou odpovídající službu. Ze zprávy MPSV totiž jednoznačně vyplývá, že většina umístěných dětí má nějaké zdravotní postižení. Za správný považuji přitom názor MPSV, dle kterého bude s ohledem na zjištěný stav potřeba zajistit podpůrné služby pro rodiny s dětmi se zdravotním postižením, jako např. ranou péči či odlehčovací služby dle zákona o sociálních službách. MPSV v této souvislosti též uvedlo, že s ohledem na zjištěné bude vhodná transformace části DDD3 na sociální službu domov pro osoby se zdravotním postižením, neboť již nyní velká část DDD3 poskytuje dlouhodobou péči o děti zdravotně postižené starší 3 let. Z tohoto úhlu pohledu by se tak jevilo jako vhodné vytvoření tzv. center

⁵⁸ MPSV. *Dětské domovy pro děti do 3 let věku. Závěrečná zpráva ze zjišťování realizovaného ministerstvem práce a sociálních věcí na jaře 2022* [online]. Praha: MPSV, 2022 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/DD3+Závěrečná+zpráva+za+2022.pdf/d00fd976-4de4-29a9-944c-d62df9d8e081>.

komplexní péče. V minulosti se objevila snaha o vytvoření těchto center i na úrovni Parlamentu (sněmovní tisk 944)⁵⁹, avšak návrh zákona neprošel.

⁵⁹ Sněmovní tisk 944/0 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2020 [cit. 23. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=179930>.

7 Právo na péči a formy náhradní rodinné péče

Právo na péči o dítě je ústavně zakotveno v LZPS, kde je uvedeno, že „*péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*“⁶⁰ Z uvedeného ustanovení vyplývá, že odloučit dítě od rodičů je možné pouze na základě rozhodnutí soudu. Jedná se o velice intenzivní zásah do rodinného života, a aby mohlo vůbec k takovému opatření dojít, musejí být dány dostatečné důvody, aby byl zásah ústavně souladný. Toto mimo jiné normuje též čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. K této problematice se též vyjadřoval Ústavní soud, který ve svém nálezu došel k závěru, že odnětí dítěte z péče rodičů je opatření, které má být zásadně dočasné, a současně je však nutné zkoumat, zda by nepostačovalo mírnější řešení (III. ÚS 1265/16).⁶¹ Ústavní soud dále v jiném rozhodnutí zdůraznil, že zásah do rodinného života je možný jen jestliže je nezbytný a přiměřený legitimnímu cíli – ochraně zájmu dětí.⁶²

Při jednotlivých zásazích do práva na péči je tak třeba dbát toho, aby byly naplněny podmínky proporcionality, a to právě s ohledem na mimořádnost takového zásahu. V optice zmíněného je tedy přípustný zásah do rodiny, nicméně je třeba zvážit, které prostředky jsou pro dosažení cíle vhodné. V § 13a ZSPOD najdeme zakotveny mírnější prostředky, kterými jsou např. preventivní opatření, výchovná opatření, zásahy OSPOD, až po intenzivnější zásahy, kdy je nutná intervence soudu. Také v souladu s judikaturou ESLP by měly všechny tyto prostředky především vést k tomu, aby rodinné vazby mohly být zprerušeny pouze ve výjimečných případech (*Maršálek proti České republice, č. 8153/04, § 71*). Dle závěrů ESLP má stát tedy pozitivní závazek přijmout opatření vedoucí k sanaci rodiny (*K. a T. proti Finsku, č. 25702/94, § 178*).⁶³

Ve své práci se zaměřuji výhradně na ústavní péči a PP, nicméně pro úplnost je třeba uvést, že náš právní systém zná více forem náhradní péče o dítě, které se od sebe více či méně odlišují. V odborné literatuře se rozlišují dva typy náhradní péče o dítě, a to: náhradní péče rodinného typu (osvojení, pěstounství, svěření do péče jiné osoby a poručenství) a ústavní

⁶⁰ Ust. čl. 32 odst. 4 LZPS.

⁶¹ PEKAŘOVÁ, Lenka. Čl. 32 [Ochrana rodiny, rodičovství a mateřství; zvláštní ochrana nezletilých]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 93.

⁶² Nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. II. ÚS 2546/10-2.

⁶³ WESTPHALOVÁ, Lenka. § 924 [Předběžné opatření]. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1051, marg. č. 1.

výchova. Zákon dále vymezuje, v jakých případech lze svěřit dítě do jednotlivých typů náhradní péče.⁶⁴ V našem právním systému též najdeme zakotvené předběžné opatření, kterým lze dočasně dítě odejmout z rodiny a umístit do tzv. vhodného prostředí. Právě právní úpravou předběžného opatření se budu dále zabývat, neboť i jeho se dotkla novela č. 363/2021 Sb.

7.1 Právní úprava předběžného opatření v OZ a ZŘS

Hmotněprávní ustanovení § 924 OZ stanovuje podmínky zásahu státu v situacích, kdy je třeba předběžně upravit poměry rodičů a dětí na nezbytně nutnou dobu. Předně je zdůrazněno, že o odloučení dítěte může rozhodnout pouze soud, a to v situacích, kdy se dítě ocitne bez odpovídající péče nebo když je život dítěte, jeho zdravý vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně narušen nebo ohrožen.⁶⁵ Soud by měl v konkrétní věci reagovat okamžitě, neboť těchto opatření spočívajících v odloučení dítěte má být užito pouze v situacích aktuálního ohrožení. V situaci, kdy soud přistoupí k tomu, že dítě rodiči odejme, pak má být umístěno do tzv. vhodného prostředí. Zákon zde zdůrazňuje, že není třeba, aby bylo dítě řádně zastoupeno, postačí totiž ustanovení procesního opatrovníka *ad hoc*.⁶⁶

Na hmotněprávní ustanovení § 924 OZ navazuje § 452 ZŘS (jakožto procesní ustanovení), jenž obsahuje obdobnou formulaci. Ust. § 452 ZŘS dále definuje, co se rozumí vhodným prostředím, přičemž se jím rozumí takové, které dítěti zabezpečuje jak složku materiální, tak složku subjektivní. Materiální složkou se rozumí samotné prostředí, do něhož má být nezletilý umístěn, a subjektivní se má na mysli charakter subjektu (či zařízení), do jehož péče má být dítě umístěno, neboť jediné místo pro naplnění smyslu předběžného opatření je takové, v němž bude zajištěna řádná péče. Tímto předběžným opatřením lze však dítě umístit i do PPPD.

Ust. § 452 ZŘS bylo též dotčeno novelou č. 363/2021 Sb., s účinností od 1. 1. 2022. Důvodová zpráva uvádí, že cílem novely tohoto ustanovení je vyjasnění, na základě jakého procesního postupu má docházet k odnětí dítěte z péče rodičů. Praxe soudů a odborníků byla totiž nejednotná, a to zejména v názorech na používání tohoto speciálního předběžného opatření a obecného předběžného opatření dle § 74 an. Objevovaly se názory, dle kterých je ústavní výchova až krajním řešením a má trvat pouze nezbytně dlouhou dobu, přičemž je možné tyto požadavky naplnit skrze užití § 452 ZŘS an., které obsahovalo striktní pravidla týkající se délky

⁶⁴ TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 11.

⁶⁵ Ust. § 924 OZ.

⁶⁶ DVOŘÁK, Jiří, ELISCHER, David, FIALA, Josef, FRINTA, Ondřej, FRINTOVÁ, D., NOVÁ, Hana, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II (§ 655–975)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer Dostupné z: www.aspi.cz.

takového předběžného opatření a též zejména aktivní legitimace k podání návrhu na vydání předběžného opatření. Proti tomu však stál názor, že kromě užití předběžného opatření dle § 452 ZŘS je možno nařídit též předběžné opatření dle § 74 OSŘ a násl. Odůvodňováno to bylo zejména tím, že soud tak může zasáhnout i k návrhu jiné osoby než OSPOD.

Zákonodárci se dle důvodové zprávy přiklání k řešení, dle kterého by bylo možné umístit dítě mimo péči rodičů pouze na základě návrhu OSPOD a za podmínek § 452 an. ZŘS. Zdůvodněno je to mimořádností takového zásahu. Na návrh jiné osoby (popř. bez návrhu) může být dle důvodové zprávy postupováno podle obecné úpravy pouze v případě úpravy péče k dítěti mezi jeho rodiči, případně rozhodnutí o odevzdání dítěte do péče osob dítěti příbuzných nebo blízkých. Dalším cílem novely bylo sjednotit trvání předběžného opatření a v neposlední řadě též rychlost rozhodování o návrhu na vydání předběžného opatření.⁶⁷

V odborných kruzích je tato novela spíše kritizována, neboť dle názorů některých odborníků je tato novela nejasná a vyvolává další otázky.⁶⁸ Novelizovaný § 454 ZŘS stanovuje, že „*předběžné opatření, jímž má být nařízeno umístění dítěte mimo péči rodičů nebo péči osoby dítěti příbuzné nebo blízké, může soud nařídit jen na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí.*“ Toto znění kritizuje např. Šínová, neboť dle jejího názoru by měl nést odpovědnost nadále soud a nikoli odpovědnost přenášet na OSPOD. Domnívá se, že vhodnější by bylo řešení možné iniciace předběžného opatření soudem, vždy však se stanoviskem OSPOD. Dané ustanovené současně vyvolává další otázku, a to, když stanovuje, že právě jen na návrh OSPOD je možné dítě umístit mimo péči rodičů nebo osoby dítěti příbuzné nebo blízké. *A contrario* je možné dovodit, že ve vztahu k ostatním opatřením není návrhu OSPOD třeba. Dalším problematickým aspektem je, zda je možné postupovat i bez návrhu. Šínová se domnívá, že vzhledem k § 13 ZŘS to možné je. Dle § 459 ZŘS trvá předběžné opatření tři měsíce od vykonatelnosti (do 31. 12. 2021 to bylo pouze jeden měsíc od vykonatelnosti).

Potřeba rozhodnout o návrhu předběžného opatření do 24 hodin ve smyslu § 456 ZŘS již s účinností novely č. 363/2021 Sb. neplatí. Novelizované znění zákona stanovuje, že je nutné rozhodnout bezodkladně a v případě, že soud rozhodne po uplynutí 24 hodin, musí odůvodnit, proč nebylo možné rozhodnout dříve. Novela však dále zakotvila § 452 odst. 3 ZŘS, který

⁶⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 363/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

⁶⁸ ŠAUROVÁ, Veronika. *Novela institutu předběžného opatření ve věcech nezletilých dětí* [online]. *pravni prostor.cz*, 8. února 2022 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/ht-novela-institutu-predbezneho-opatreni-ve-vecech-nezletilych-deti>.

znemožňuje obcházení tohoto předběžného opatření, což za protiústavní shledal ve svém nálezu i Ústavní soud (nálezn Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2021, sp. zn. IV. ÚS 3200/20).⁶⁹

7.2 Právní úprava nařízení ústavní výchovy

OZ výslovně počítá s možností nařízení ústavní výchovy, přičemž je tu však zdůrazněno, že k tomu může dojít pouze tehdy, když „*výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit.*“⁷⁰ K tomu soud může přistoupit, pokud dřívější opatření nevedla k nápravě a pokud není namístě svěřit dítě do péče fyzické osoby.

Tímto došlo ke zpřísnění právní úpravy oproti právní úpravě v zákoně o rodině, kde soud mohl přistoupit k nařízení ústavní výchovy, aniž by tomu muselo předcházet jiné opatření.⁷¹ Podle platné právní úpravy tak soud musí zkoumat, zda dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Těmito opatřeními se rozumí opatření dle § 925 odst. 1 OZ, a to např. napomenutí soudem, stanovení dohledu nad dítětem nebo uložení omezení bránící škodlivým vlivům. Soud musí vyhodnotit taky postup OSPOD ve smyslu § 13 ZSPOD, a dle § 13a ZSPOD odejmutí dítěte až na tři měsíce. Ve smyslu § 971 OZ je soud povinen zvážit, zda není možné dítě svěřit do péče jiné fyzické osoby. O nařízení ústavní výchovy soud rozhoduje dle § 466 písm. m) ZŘS. Ve věci soud rozhoduje rozsudkem. Jedná se o řízení nesporné, které je ovládané zásadou vyšetřovací a zásadou oficiality. Věcně příslušným k řízení je okresní soud, místně příslušným je obecný soud nezletilého dítěte, kterým je dle § 4 odst. 2 ZŘS soud, v jehož obvodu má nezletilý bydliště.

Zákon stanovuje povinnost svěřit dítě do ZDVOP, pokud rodiče nemohou z vážných důvodů zabezpečit výchovu dítěte, a to nejdéle na dobu šesti měsíců. Pro úplnost uvádím, že soud však může dítě svěřit rovnou do školského zařízení, bez předchozího pobytu ve ZDVOP. Zákon též soudu ukládá povinnost označit v rozhodnutí, kterým nařizuje ústavní výchovu, zařízení, kam má být dítě umístěno, přitom musí soud přihlídnout k zájmům dítěte

⁶⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. *K nové právní úpravě předběžného opatření o úpravě poměrů dítěte* [online]. advokatnidenik.cz, 4. 1. 2022 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2022/01/04/k-nove-pravni-uprave-predbezneho-opatreni-o-uprave-pomeru-ditete/>.

⁷⁰ Ust. § 971 odst. 1 věta první OZ.

⁷¹ Ust. § 46 odst. 1 zákona o rodině: „*Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídít ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídít ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela.*“

a vyjádření OSPOD. Soud dále musí dbát, aby dítě bylo umístěno co nejbližší bydlišti rodičů nebo jiných osob blízkých dítěte. Soud musí při nařizování ústavní výchovy přihlídnout např. k věku dítěte, neboť ústavní výchova pro děti do 3 let je vykonávána ve zdravotnických zařízeních, od 3 do 19 let (pokud je ústavní výchova prodloužena o rok nad zletilost) je vykonávána ve školských zařízeních (tj. diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy).⁷²

Soud však musí vždy mít na paměti, že je nutné zkoumat nejlepší zájem dítěte. Nejlepším zájmem dítěte je bezpochyby vyrůstat v plně funkčním rodinném prostředí. Ne vždy je to možné, a proto by soud měl dále zkoumat, zda není jiná možnost než ústavní výchova, např. PP.

Dle mého názoru je nutné vždy brát ohled na to, že umístění dítěte do ústavní výchovy neznamená omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti, omezen je totiž jen faktický výkon tím, že rodiče nemají dítě u sebe. Pokud soud nerozhodne jinak, rodiče jsou nadále nositeli a vykonavateli rodičovské odpovědnosti, dítě zastupují v podstatných záležitostech, spravují jeho jmění a rozhodují v záležitostech výchovy. Vyživovací povinnost mají rodiče též, a to v rozsahu, v jakém jí stanoví soud (srov. § 975 OZ). Rodiče mají nadále právo na styk s dítětem. Tohoto si byl vědom i zákonodárce při formulaci § 971 OZ, když v odst. 4 zakotvil, že dítě má být umístěno v zařízení, které je nejbližší rodičům.⁷³ Smyslem tohoto ustanovení je, aby byla zachována možnost styku dítěte s rodičem, v některých případech se totiž setkáváme s tím, že dítě bývá umístěno poměrně daleko od svých rodičů, čímž je fakticky znemožněn styk dětí s osobami jemu blízkými. Toto pak neodpovídá tomu, že cílem by měla být práce s rodinou a její sanace tak, aby se dítě mohlo vrátit do původní rodiny.⁷⁴

⁷² ENOCHOVÁ, Dana. § 971 [Nařízení ústavní výchovy]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 8.

⁷³ WESTPHALOVÁ, Lenka. § 971 [Ústavní výchova, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1304, marg. č. 9.

⁷⁴ Tamtéž.

8 Financování ústavní výchovy pro DDD3

Dle § 15 odst. 17 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (dále jen „z. o veřejném zdrav. pojištění“), jsou zdravotní služby poskytované v DDD3 hrazeny z rozpočtu zřizovatele.

Dle § 44 odst. 1 ZZS jsou osoby povinné výživou povinny přispívat na úhradu zaopatření dítěte umístěného v DDD3 a popřípadě též jeho průvodci. V případě, že osoby, jež jsou výživou povinné, ve společné domácnosti nežijí, pak hradí tento příspěvek osoba, které je dítě svěřeno do péče. Zaopatřením se dle § 43 odst. 1 ZZS rozumí stravování, ubytování, ošacení a výchovná činnost. Podle § 44 odst. 4 ZZS stanoví prováděcí předpis výši příspěvku na úhradu zaopatření dítěte a jeho průvodce a způsob jeho úhrady. Tímto prováděcím předpisem je vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 56/2012 Sb., o příspěvku na úhradu zaopatření dítěte a jeho průvodce v dětském domově pro děti do 3 let. Výše tohoto příspěvku je v této vyhlášce diferenciována podle věku dítěte, přičemž příspěvek se hradí vždy za kalendářní měsíc podle počtu dnů pobytu dítěte, a to do 8 dnů po uplynutí kalendářního měsíce, v němž dítě nebo jeho průvodce v dětském domově pobývali.

Činnost DDD3 je tedy hrazena z rozpočtu zřizovatele. Zřizovateli DDD3 jsou zejména kraje. Otázkou analýzy výdajů veřejných rozpočtů v oblasti péče o ohrožené děti se dlouhodobě zabývá Macela. Z jím zveřejněných dat zjišťovaných v roce 2019 vyplývá, že co se týče ústavní výchovy, náklady na ni jsou v porovnání s náhradní rodinnou péčí či pomocí primární rodině zdaleka největší.

V oblasti institucionální výchovy dosáhly celkové náklady veřejných rozpočtů v roce 2019 částky 5 716,23 mil. Kč, což je o 26,9 % více, než kolik činily v roce 2016, přičemž z tohoto hlediska jsou nejnákladnější školská zařízení pro ústavní nebo ochrannou výchovu a na druhém místě jsou to DDD3. Z analýzy Macely vychází, že náklady na provoz DDD3 v roce 2019 činily v průměru 978 823 Kč ročně na jedno dítě (tj. 82 319 Kč měsíčně na jedno dítě). V případě náhradní rodinné péče je nejnákladnější právě PP. V roce 2019 bylo na státním příspěvku na výkon PP vyplaceno celkem 559,9 mil. Kč. V přepočtu na jedno dítě pak výdaje činily 20 980 Kč měsíčně. Na tomto místě však musím upozornit, že v oblasti PP došlo k novelizaci a mimo jiné ke zvýšení příspěvku. Co se týče výdajů na preventivní aktivity, náklady veřejných rozpočtů činily v roce 2019 částku 1 536,59 mil. Kč.

Macela svými analýzami zejména poukazuje na nesystematičnost péče o ohrožené děti, když předně kritizuje to, že největší část finančních prostředků je vynakládána právě na náhradní rodinnou péči (zejm. péči institucionální), ale naopak podpora primárních rodin

je velice slabá a v některých případech žádná. Péče o dítě v primární rodině je podle psychologických poznatků dopadů na dítě nejlepší možná, ale též je výhodná i ekonomicky, pokud by finanční prostředky mohly být aspoň v nějaké části investovány na přímou pomoc rodině (dle Macely stačí na velmi intenzivní pomoc něco okolo 12 000 Kč měsíčně). Macela opět upozorňuje na nesystematičnost péče o ohrožené děti, když v této oblasti mají kompetenci MPSV, MŠMT a MZ, což i z finančního hlediska představuje zátěž. Macela proto doporučuje, aby došlo ke sjednocení systému o ohrožené děti pod jedno ministerstvo a posílení preventivních služeb v oblasti podpory rodin s dětmi tak, aby děti neodcházely z primárních rodin, ale pokud možno v nich setrvaly.⁷⁵ Tato nesystematičnost vynakládaných prostředků v rámci péče o ohrožené děti byla kritizována i Evropským výborem pro sociální práva ve výše zmíněném rozhodnutí. Zde Evropský výbor pro sociální práva zdůrazňuje, že v ČR je provoz zařízení výrazně nákladnější než podpora sociálních služeb.⁷⁶

⁷⁵ MACELA, Miloslav. *Výdaje veřejných rozpočtů v oblasti péče o ohrožené děti* [online]. denik.obce.cz, 9. srpna 2022 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6835887>.

⁷⁶ Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 17. 6. 2020 ve věci č. 157/2017 – Roma Rights Centre (ERRC) a Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti České republice, bod 134, bod 163.

9 Pěstounská péče

Další část své diplomové práce chci věnovat PP jakožto institutu, který by měl být favorizován oproti ústavní péči. PP by tak měla být považována za primární a ústavní péče by ji měla doplňovat pouze v indikovaných případech. Toto upřednostnění PP oproti péči ústavní vychází nejen z proklamací zákonodárce. Např. Zezulová ve své publikaci zdůrazňuje, že „*ani sebelepší ústav nenaučí dítě modelu partnerských vztahů, vztahů rodičů k dětem, vztahů mezi lidmi, kterým na sobě záleží. Proto má dlouhodobá pěstounská péče nepodcenitelný význam.*“⁷⁷ Pohled na PP se v průběhu let změnil a její role ve společnosti si prošla značným vývojem.

9.1 Historie pěstounské péče

PP jako taková má dlouhou tradici a je vnímána jako nezastupitelná. Své kořeny má PP již ve starověkém Římě a Řecku, kde jako obdobu pěstouna můžeme vnímat institut tzv. kojných. V době osvícenství byl institut kojných nahrazen novým označením pěstouni, které se zachovalo až do dnešních dnů. Tito pěstouni v době osvícenství pečovali o osiřelé děti a za vychovávání dítěte byla pěstounkám vyplácena odměna. Obecný zákoník občanský (ABGB) platný pro uherskou část habsburské monarchie (z roku 1811) zakotvoval tzv. smlouvu o schovanství, díky které mohlo být dítě svěřeno do náhradní rodiny, která jej mohla kdykoli vrátit. Na konci 19. století začaly být zřizovány tzv. sirotčince, na přelomu 19. a 20. století pak začaly vznikat Okresní komise pro péči o mládež a později Zemské ústředí péče o mládež a Česká komise pro péči o mládež.⁷⁸ V období první republiky a těsně po druhé světové válce PP zaznamenala významné úspěchy. V padesátých letech 20. století pak ale byla PP velice upozaděna a z ideologických důvodů došlo k jejímu zrušení. Před jinými formami náhradní rodinné péče měla totiž přednost ústavní výchova. Snaha odborníků pečovat o blaho dítěte vyústila v tom, že v roce 1973 byl přijat nový zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Tento zákon obsahoval jak úpravu veřejnoprávní (hmotné zabezpečení, kontrola OSPOD), tak prvky soukromoprávní (vztah mezi pěstounem a dítětem). V roce 1999 byl přijat ZSPOD jako předpis veřejnoprávní, který je s mnoha novelizacemi účinný dodnes. Zákonem č. 360/1999 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí, byl novelizován zákon o rodině a PP byla paralelně upravena i tímto

⁷⁷ ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 151.

⁷⁸ LUXOVÁ, Lucie. *Historický exkurz do právní úpravy pěstounské péče* [online]. epravo.cz, 28. ledna 2015 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/historicky-exkurz-do-pravni-upravy-pestounske-pece-95911.html%20->

soukromoprávním předpisem. Dle názoru Králíčkové je právě toto včlenění do soukromoprávního kodexu důvodem, pro který by mělo být na PP nahlíženo především v duchu soukromoprávních zásad, zejména v duchu zásady, že „každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit to, co zákon neukládá“⁷⁹, i dalších lidskoprávních principů. Na druhé straně však stojí sociálně-právní ochrana dětí, kde je nutno vycházet ze zásady, že „státní moc lze uplatňovat jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví“ (srov. čl. 2 Listiny)⁸⁰ a také se zde uplatní princip „*numerus clausus, jde-li o formy zásahu do rodinněprávních poměrů a rodinného a soukromého života vůbec*“.⁸¹

9.2 Obecně k pěstounské péči

V českém právním řádu je institut PP zakotven v § 958 an. OZ a dále v ZSPOD, kde je především upraveno zprostředkování PP, evidence pěstounů a dávky PP.

Z jazykového znění § 958 odst. 1 OZ je zřejmé, že PP má místo tam, kde o dítě nemůže „osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník“.⁸² Základem institutu PP je respektování soukromého a rodinného života, dále právo dítěte vyrůstat se svými rodiči a obecně ochrana primární rodiny, jakož i ochrana styků dítěte s jeho rodinou v širším smyslu (čl. 8 a 9 Úmluvy o právech dítěte, čl. 32 LZPS). Na evropské úrovni bylo vydáno Doporučení rady Evropy č. (87)6 o pěstounských rodinách.⁸³

PP je nutné chápat pouze jako dočasné opatření a jako pomoc k překonání krize v primární rodině,⁸⁴ dočasnost tohoto institutu plyne též z důležitého rozhodnutí ESLP Kutzner proti Německu⁸⁵. PP je dále koncipována jako služba dítěti a spočívá v osobní péči pěstouna o dítě, přičemž ten musí skýtat záruky řádné péče. Z tohoto pojetí vyplývá, že PP musí být nutně vnímána jako subsidiární opatření k péči v primární rodině, kterou je nutno preferovat. V našich podmínkách rozlišujeme PP krátkodobou či dlouhodobou, v souladu s doporučením Rady Evropy č. R (87)6 o pěstounských rodinách však musí vždy trvat předem neurčitou dobu.

⁷⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. *Právní rozhledy*, 2008, č. 9, s. 309–316.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Ust. § 958 OZ.

⁸³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. *Právní rozhledy*, 2008, č. 9, s. 309–316.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Rozsudek ESLP Kutzner v. Německo ze dne 26. 2. 2002, č. 46544/99.

S tímto pojetím dle doporučení Rady Evropy nekoresponduje institut PPPD, jež může trvat maximálně jeden rok.⁸⁶

PP vzniká vždy pouze z rozhodnutí soudu, přičemž není vyžadován souhlas rodičů, vždy však soud musí rozhodovat v nejlepší zájmu dítěte. Cílem PP je návrat k biologickým rodičům, a především tak sanace primární rodiny.⁸⁷ V nedávném rozhodnutí Ústavní soud zopakoval, že odebrání dítěte z primární rodiny a jeho svěření do PP je pouze krajní řešení a má místo tam, kde je péče o dítě nedostatečná. Dle právní úpravy nemá svěření dítěte do PP vliv na rodičovskou odpovědnost, ta je plně zachována, s výjimkou práv, která jsou svěřena pěstounovi zákonem. Dle § 961 odst. 1 OZ nemá svěření dítěte do PP vliv ani na vyživovací povinnost rodičů k dítěti, ta je zachována a její rozsah je stanoven rozhodnutím soudu. Náš právní řád rozlišuje mezi PP zprostředkovanou a nezprostředkovanou, přičemž z § 962 odst. 2 OZ plyne přednost příbuzenské PP.

Nutné je též zmínit, že v rámci PP se rozlišuje ještě tzv. předpěstounská péče dle § 963 OZ. Předpěstounská péče je fakultativní a dočasná péče případných budoucích pěstounů. Smyslem takové předpěstounské péče je seznámení dítěte s případnými budoucími pěstouny, navázání kontaktu budoucích pěstounů s dítětem a současně s rodinou pěstouna. Potencionální budoucí pěstoun má k dítěti stejná práva a povinnosti, jako by byl pěstounem. Dle § 963 OZ přitom délku takové péče soud stanovuje s ohledem na konkrétnosti daného případu. Dle odborné literatury se přitom předpěstounská péče nejvíce využívá v případech, kdy je dítě umístěno v ústavní výchově, ZDVOP, případně též v PPPD. Nad průběhem předpěstounské péče vykonává dohled soud.⁸⁸

9.3 Svěření dítěte do pěstounské péče

O svěření dítěte do PP rozhoduje soud dle § 466 písm. p) ZŘS v rámci péče soudu o nezletilé. Ve věci soud rozhoduje rozsudkem (§ 471 odst. 1 ZŘS). Jedná se o řízení nesporné, které je ovládané zásadou vyšetřovací a zásadou oficiality. Věcně příslušným k řízení je okresní

⁸⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka. § 958 [Postavení pěstounské péče, pěstounská péče na přechodnou dobu]. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1129, marg. č. 2.

⁸⁷ BARTONÍČKOVÁ, Irena. § 958 [Postavení pěstounské péče, pěstounská péče na přechodnou dobu]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 1.

⁸⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka. § 963 [Předpěstounská péče]. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1148.

soud, místně příslušným je obecný soud nezletilého dítěte (§ 467 ZŘS), kterým je dle § 4 odst. 2 ZŘS soud, v jehož obvodu má nezletilý bydliště. Nutné je však připomenout zásadu *perpetuatio fori* (§ 11 OSŘ), podle kterého je příslušný soud, u kterého bylo řízení zahájeno, nicméně při splnění podmínek § 5 ZŘS je možné tzv. přenesení příslušnosti. Účastníky tohoto řízení dle ZŘS jsou rodiče, pokud jsou vykonavateli a nositeli rodičovské odpovědnosti, dále pěstoun či pěstouni (v případě společné PP manželů) a dítě zastoupené kolizním opatrovníkem. Ve věci svěření dítěte do PP soud rozhoduje rozsudkem. Souhlas rodiče se oproti osvojení nevyžaduje. V rámci tohoto řízení soud rozhoduje i o předpěstounské péči dle § 963 OZ, kde musí též stanovit délku trvání předpěstounské péče. Soud vykonává dohled nad úspěšností PP, za tím účelem úzce spolupracuje s OSPOD.

O svěření dítěte do PPPD rozhoduje soud předběžným opatřením dle § 452 ZŘS (viz výše), přičemž dle § 27a odst. 8 ZSPOD musí soud nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumávat důvody, pro které bylo dítě do PP svěřeno. Za tím účelem si vyžaduje zejména zprávy od OSPOD.⁸⁹

⁸⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 315.

10 Osoba pěstouna

PP je zprostředkována na žádost fyzické osoby, která má zájem stát se pěstounem, a to u obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Tento úřad pak takové osobě vede spisovou dokumentaci (§ 61 odst. 3 písm. b) ZSPOD). Podáním žádosti je zahájeno správní řízení o zařazení osoby do evidence. Obecní úřad obce s rozšířenou působností spis postupuje krajskému úřadu. Krajský úřad provede odborné posouzení a rozhodne o zařazení osoby do evidence. Jen pro upřesnění je vhodné uvést, že proces zprostředkování neprobíhá v rámci tzv. příbuzenské PP (§ 958 a § 963 OZ).⁹⁰

Dle § 962 odst. 1 OZ se pěstounem může stát osoba, která skýtá záruky řádné péče, má bydliště na území ČR a souhlasí se svěřením dítěte do své péče. Tyto požadavky musí být splněny jednak pěstounem „cizím“, a to v rámci zprostředkování PP OSPOD, tak i pěstounem v rámci příbuzenské PP. Tato vhodná osoba musí být svéprávná, bezúhonná, která má předpoklady k řádné výchově dítěte a zajištění vhodného rodinného prostředí. Dítě je možné svěřit též do společné PP manželů, pak se vyžaduje, aby tyto podmínky splnili oba. V případě, že je dítě svěřeno pouze do PP jednoho z manželů, pak je nezbytný souhlas druhého manžela.⁹¹

O osobě pěstouna je důležité zjištění jeho bezúhonnosti a též bezúhonnosti jeho manžela, druha, dítěte a jiné osoby, jež s žadatelem tvoří domácnost. Za tím účelem si krajský úřad vyžádá opis z evidence Rejstříku trestů, nestačí tedy jen výpis z evidence Rejstříku trestů. Dle § 27 odst. 1 písm. e) ZSPOD se za bezúhonného nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro trestný čin, který směřoval proti životu, zdraví, svobodě, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte, nebo pro jiný trestný čin, jehož spáchání může mít vliv na způsobilost žadatele k řádné výchově dítěte. Je tedy zřejmé, že není vyžadována naprostá bezúhonnost, nicméně v případě, že osoba mající zájem stát se pěstounem nebo jiná osoba s ním žijící spáchala nějaký trestný čin, bude bezúhonnost posuzována individuálně, a to zejména s přihlédnutím k závažnosti trestného činu, zavinění, škodlivému následku, uloženému trestu a chování pachatele.

V případě PPPD se posuzuje u žadatele schopnost pečovat o dítě vyžadující speciální péči a schopnost spolupráce s rodinou. Celkově se u žadatele dle § 27 odst. 2 písm. b) ZSPOD posuzuje charakteristika osobnosti, psychický stav, zdravotní stav, jenž zahrnuje posouzení, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči

⁹⁰ TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 16–18.

⁹¹ VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 200.

o dítě, předpoklad vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte nebo k jeho svěřeni do PP, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, sociální prostředí, zvláště bydlení a domácnost, etnické, náboženské a kulturní prostředí žadatele, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro osvojení dítěte nebo jeho svěřeni do PP. Pokud osoby mající zájem se stát pěstouny mají případně děti, je nutné posoudit též schopnost těchto dětí přijmout nové dítě do rodiny. Toto posuzování provádí krajský úřad a má na to 30 dnů ode dne zjištění všech skutečností (§ 27 odst. 2 písm. b) ZSPOD).⁹²

10.1 Odborná příprava pěstouna

Než je však osoba mající zájem o zařazení do evidence skutečně zařazena, je nutná její odborná příprava. Tuto přípravu zajišťuje krajský úřad, a to zpravidla prostřednictvím pověřených osob. Např. kraj Vysočina uskutečňuje program PRIDE, v Královéhradeckém kraji odbornou přípravu zajišťuje doprovázející organizace Dobrá rodina atd. Na podzákonné úrovni byla přijata vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení ZSPOD, která v § 3 stanovuje tematické okruhy, které příprava pěstounů zahrnuje, přičemž příprava musí trvat nejméně 48 hodin a v případě PPPD 72 hodin. Zakotvena je tak pouze časová dotace a tematické okruhy, což lze hodnotit jako nedostatečné, neboť forma, obsah, ale i rozsah přípravy se v jednotlivých krajích liší, což je pro zájemce o PP často nepředvídatelné. Nedostatečnosti a nejednotnosti přípravy pěstounů v jednotlivých krajích si je vědoma i nynější vláda, která si dala svým programovým prohlášením za cíl zlepšení systému výběru a přípravy pěstounů.⁹³

Místopředsedkyně Výboru pro sociální politiku Pavla Pivoňka Vaňková (STAN) v rozhovoru pro Českou televizi uvedla, že Výbor pro sociální politiku by chtěl zpružnit systém přípravy osob majících zájem stát se pěstouny tak, aby do systému vstupovali rychleji. Nedostatečnost je shledána v tom, že pro přípravu pěstouna existují pouze rámcová pravidla, která však jsou často pro jednotlivé pěstouny nepředvídatelná, neboť v každém kraji proces přípravy probíhá jinak a je i jinak dlouhý. Ministr práce a sociálních věcí Marian Jurečka (KDU-ČSL) dále v tomto rozhovoru uvedl, že MPSV připravuje novelu ZSPOD, která počítá např. s vytvořením společného registru s možností, aby osoba mající zájem stát se pěstounem měla

⁹² TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 18.

⁹³ Vláda ČR. *Programové prohlášení vlády ze dne 7. ledna 2022* [online]. Praha, 7. 1. 2022 [cit. 29. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/programove-prohlaseni-vlady-193547/>.

možnost absolvovat odbornou přípravu i v jiném kraji, než je její bydliště. Cílem novely ZSPOD by tak bylo proces přípravy zpružnit a zrychlit.⁹⁴

⁹⁴ BENEDIKTOVÁ, Jana. *Příprava budoucích pěstounů by se měla sjednotit, pomoci má novela* [online]. ct24.ceskatelevize.cz, 6. září 2022 [cit. 23. ledna 2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3527334-priprava-budoucich-pestounu-se-mela-sjednotit-pomoci-ma-novela>.

11 Povinnosti a práva pěstouna

Povinnosti a práva pěstouna jsou zakotveny v § 966 OZ. Základní povinností pěstouna je osobně pečovat o dítě: osobní péčí se rozumí péče, která se zpravidla věnuje dítěti v rodině (NS SR Cpj 14/74 = Rc 27/1975). Povinností pěstouna je taktéž uzavřít do 30 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče dohodu o výkonu PP. Ze zákona plyne, že je pěstoun povinen při výchově vykonávat přiměřeně povinnosti a práva rodičů, přičemž má právo rozhodovat pouze o běžných záležitostech dítěte; v těchto pěstoun i dítě zastupuje a spravuje jeho jmění. Při svěřeni dítěte do PP rodiče neztrácejí rodičovskou odpovědnost, neboť nedochází ke statusové změně. Rodiče taktéž zůstávají zákonnými zástupci dítěte. Pěstouni jsou oprávněni dítě zastupovat pouze v běžných záležitostech, ve významných jednají rodiče. Za významnou záležitost se považuje „zejména nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky, určení místa bydliště a volby vzdělání nebo pracovního uplatnění dítěte“.⁹⁵ V případě neshody rodičů a pěstouna se může dítě, rodič nebo pěstoun obrátit na soud a navrhnout mu změnu práv a povinností, zrušení PP nebo jiné rozhodnutí. Pěstoun je dle OZ též povinen spravovat jmění dítěte v běžných záležitostech. V záležitostech nikoli běžných se vyžaduje opět souhlas rodiče. Pěstoun je dále povinen rodiče informovat v případě, kdy je nutné jednání rodiče. S ohledem na charakter PP a pojetí PP jako dočasného opatření má pěstoun povinnost dle § 967 OZ rozvíjet, udržovat a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a dalšími osobami blízkými dítěti, přičemž má povinnost umožnit dítěti s takovými osobami styk. Ostatní práva a povinnosti (či jejich rozsah) je možno upravit soudním rozhodnutím, přičemž soud výslovně uvede práva a povinnosti pěstouna ve výroku rozsudku.⁹⁶

11.1 Dohoda o výkonu pěstounské péče

Dohodu o výkonu PP je povinen uzavřít pěstoun do 30 dnů ode dne právní moci rozhodnutí o svěřeni prvního dítěte do péče. Dohoda je uzavírána i v případech PPPD s tím rozdílem, že je uzavírána do 30 dnů od zařazení pěstounů do evidence (a nikoli od svěřeni prvního dítěte). Pěstoun může dohodu uzavřít s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu má trvalý pobyt (či s jeho souhlasem i s jiným úřadem obce s rozšířenou působností), krajským úřadem či pověřenou osobou. Pokud by pěstoun včas dohodu neuzavřel, potom by dohoda byla nahrazena správním rozhodnutím úřadu obce s rozšířenou působností.

⁹⁵ § 877 odst. 2 OZ.

⁹⁶ BARTONÍČKOVÁ, Irena. § 966 [Povinnosti a práva pěstouna]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 4.

Dle § 47b odst. 1 dohoda obsahuje konkretizaci práv a povinností pěstounů dle § 47a ZSPOD, pěstoun má např. právo na pomoc při zajištění osobní péče o svěřené dítě, na zprostředkování psychologické pomoci, na zvyšování dovedností pěstouna aj. Naopak má pěstoun povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti péče o dítě, prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami jemu blízkými atd. Tato dohoda dále musí být v souladu s rozhodnutím soudu. Vzhledem k tomu, že PP je komplexní a je nutno předpokládat množství proměnných, které potřeby dětí přináší, dohoda by měla být spíše obecná s odkazem na individuální plán ochrany dítěte, který již má obsahovat konkrétní opatření pomoci dítěti, rodině i pěstounům.

Subjekt, jenž předmětnou dohodu uzavřel (příp. vydal rozhodnutí), je dle § 47b odst. 5 ZSPOD povinen sledovat naplňování dohody, přičemž je dále povinen být minimálně jednou za dva měsíce v osobním kontaktu jak s osobou, které bylo dítě svěřeno, tak i se samotným dítětem. Dohoda bývá uzavřena na dobu neurčitou a pěstouni ji mohou bez udání důvodu vypovědět tak, aby ji případně mohli uzavřít s jiným subjektem, přičemž původní dohoda je platná do doby uzavření nové dohody či vydání správního rozhodnutí. Z druhé strany může dohodu vypovědět i subjekt, pokud pěstoun opakovaně porušuje povinnosti, případně maří účel dohody. Striktnější přístup pak je v případě PPPD, neboť subjekt může dohodu vypovědět, pokud PPPD odmítne přijmout dítě bez vážného důvodu.⁹⁷

11.2 Právo na styk s dítětem

Podrobněji se chci dále zabývat právem rodičů na styk s dítětem, protože tento aspekt vnímám jako problematický. Jak jsem již výše uvedla, PP má být vnímána nutně jako dočasný institut sloužící k překonání krize v primární rodině. Jelikož cílem PP je návrat dítěte do primární rodiny, je nutné, aby s ní bylo aktivně pracováno a aby byl rozvíjen vztah dítěte s rodiči.

S touto tezí koresponduje i právní úprava, neboť § 960 odst. 2 OZ zakotvuje, že rodiče mají právo na styk s dítětem a právo na informace o dítěti. Tomu odpovídá povinnost pěstouna udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost s rodiči dítěte, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými, přičemž pěstoun má povinnost umožnit styk rodičů s dítětem, ledaže soud stanoví jinak. Stejná povinnost vyplývá pěstounovi též z § 47a odst. 2 písm. h) ZSPOD.⁹⁸

⁹⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 267–269.

⁹⁸ CILEČKOVÁ, Kateřina. § 47a [Práva a povinnosti osoby pečující a osoby v evidenci]. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 469, marg. č. 21.

Kontakt rodičů s dětmi by měl být zachován v co největší míře a jakékoli omezení či podmínky musí být v souladu s právními předpisy. Obecně se vychází z toho, že styk rodiče s dítětem je v zájmu dítěte, protože právě při něm se vytváří a upevňují vzájemné vazby. Naopak nedostatek styku rodiče s dítětem znamená v řadě případů zprerhání těchto vazeb a ztěžuje případný návrat dítěte do rodiny. Ve výjimečných případech může soud v souladu s § 891 odst. 2 OZ styk omezit či zakázat, opět to však musí být v zájmu dítěte. Právo na styk s dítětem musí být ze strany rodiče vykonáván osobně a toto právo nelze přenést na jinou osobu. Dle některých autorů lze z práva rodičů na styk s dítětem dovodit i povinnost rodiče se s dítětem stýkat. Například Westphalová to mimo jiné odvozuje „z *recipročního charakteru vztahu mezi rodiči a dětmi [...] právu dítěte odpovídá povinnost rodiče odpovědně vykonávat své rodičovství, tedy i stýkat se s rodičem.*“⁹⁹

Podoba styku dítěte s rodičem je potom vždy jednotlivě konkretizována v individuálním plánu ochrany dítěte, který se zpracovává dle § 10 odst. 5 ZSPOD.¹⁰⁰ VOP však opakovaně zdůrazňuje, že často bývá kontakt rodičů s dětmi narušen, a to ze strany OSPOD či doprovázejících organizací s odůvodněním, že dítě si musí v pěstounské rodině zvyknout. Tato praxe však nemá oporu v zákoně, neboť o podmínkách a četnosti styku může rozhodnout jedině soud. VOP upozorňuje, že prvotně by OSPOD měl vést rodiče a pěstouny k dohodě o podmínkách a četnosti styku, pokud tato není možná, pak by měl rozhodnout soud. Není možné, aby to byl v kontextu podmínek stanovených zákonem OSPOD či doprovázející organizace, které takový kontakt budou omezovat.¹⁰¹ VOP vydal k této otázce v roce 2020 též doporučení, kde upozorňuje na to, že při své činnosti se setkává s nepochopením a problémy při realizaci styku rodiče s dítětem. V tomto doporučení VOP akcentuje aktivní roli OSPOD, který by měl pravidelně monitorovat, zda kontakty probíhají a s jakou frekvencí, přičemž zdůrazňuje, že není možné, aby OSPOD tuto svou povinnost zcela přenesl na doprovázející organizaci. VOP též zdůrazňuje, že zprostředkování dohody rodičů s pěstouny nemůže být kladeno jako podmínka a stejně tak není možné, aby ze strany OSPOD či doprovázející organizace byly kladeny jakékoli podmínky styku.¹⁰² Na toto doporučení VOP reagovalo

⁹⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka. Problematické aspekty styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy*, 2017, č. 11, s. 386–394.

¹⁰⁰ CILEČKOVÁ, Kateřina. § 47a [Práva a povinnosti osoby pečující a osoby v evidenci]. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 469, marg. č. 21.

¹⁰¹ Kancelář veřejného ochránce práv. *Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv ke kontaktům dítěte v pěstounské péči nejen s rodiči ze dne 18. prosince 2020, sp. zn. 6985/2020/VOP/PŠ* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2020 [cit. 23. ledna 2023]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8788>

¹⁰² Kancelář veřejného ochránce práv. *Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv ke kontaktům dítěte v pěstounské péči nejen s rodiči ze dne 18. prosince 2020, sp. zn. 6985/2020/VOP/PŠ* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2020 [cit. 23. ledna 2023]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8788>

MPSV, když v roce 2021 vydalo metodiku s názvem Realizace kontaktů dítěte v PP s rodiči a osobami příbuznými a blízkými.¹⁰³ V této metodice MPSV poměrně podrobně upravuje základní principy kontaktů mezi rodiči a dětmi a případnou spolupráci dalších subjektů, cíle kontaktu, formy kontaktu, frekvence kontaktu, kompetence jednotlivých aktérů. Tuto snahu MPSV lze vnímat jistě kladně, neboť je dle mého názoru nutné, aby si jednotliví aktéři uvědomili v této otázce svou kompetenci a předně, aby měly všechny zapojené subjekty na prvním místě blaho dítěte. Proto je nutné i v souladu s touto metodikou v každém konkrétním případě postupovat opatrně vzhledem na citlivost dané věci a postupně vyhodnocovat situaci dítěte i rodiny.

¹⁰³ MPSV. *Metodické doporučení MPSV k realizaci kontaktů dítěte v pěstounské péči s rodiči a osobami příbuznými a blízkými*, č. j. MPSV-2021/110589-233 [online]. Praha: MPSV, 2021 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Methodika_Realizace+kontaktů+d%C3%ADt%C4%9Bte+v+PP+s+rodiči+a+osobami+příbuznými+a+blízkými.pdf/ca9b0aea-78ef-f354-bf65-febc3a2d48c9.

12 Dávky pěstounské péče

Dávky PP jsou upraveny v § 47e an. ZSPOD. Dle § 47e ZSPOD jsou dávkami PP:

- a) příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- b) odměna pěstouna,
- c) příspěvek při převzetí dítěte,
- d) příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- e) příspěvek při PP.

Oblast dávek PP byla značně dotčena novelou č. 363/2021 Sb. Dle § 47a odst. 1 písm. a) ZSPOD se jako PP pro účely části páté (zejména pro účel dávek PP) posuzuje osobní péče o dítě poskytovaná osobou pečující. V tomto pojetí tudíž nemusí být shodná s PP dle OZ.

Kdo se rozumí osobou pečující, je vymezeno v § 2a písm. c) ZSPOD.¹⁰⁴ Osobou pečující se rozumí též osoba v evidenci¹⁰⁵, které je dítě svěřeno. Jednou z novinek, kterou přinesla novela č. 363/2021 Sb., je rozdělení PP na zprostředkovanou a nezprostředkovanou. Toto rozdělení má vliv na posouzení, zda osobě pečující náleží odměna nebo příspěvek při PP. Zprostředkovanou péčí se dle § 47a odst. 1 písm. b) ZSPOD míní PP poskytovaná dítěte osobou pečující po doručení oznámení o vhodnosti této osoby stát se pěstounem dle § 24 odst. 2 písm. a), odst. 3 ZSPOD, PPPD a PP poskytovaná sourozenci dítěte svěřeného do PP, je-li poskytována toutéž osobou pěstující. Nezprostředkovanou péčí se pak rozumí péče, která není zprostředkovanou péčí.

Rozdíl je tedy v tom, že v případě zprostředkované PP náleží pěstounovi odměna podle § 47i a násl. ZSPOD. V případě nezprostředkované PP náleží pěstounovi příspěvek při PP dle § 47ja ZSPOD. Zprostředkováním se rozumí např. vyhledávání dětí, kterým je třeba zajistit PP, vyhledávání fyzických osob vhodných stát se pěstouny, odborná příprava pěstounů atp. Zprostředkování neprovádí, pokud podala návrh na svěřením dítěte do PP osoba dítěti příbuzná

¹⁰⁴ Např. Osobou pečující se podle § 2a písm. c) ZSPOD rozumí „fyzická osoba, které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče, pěstounské péče po přechodnou dobu nebo předpěstounské péče, a to od vykonatelnosti soudního rozhodnutí (předběžného opáření či rozsudku), která osobně pečuje o dítě v průběhu řízení o svěřením dítěte do její pěstounské péče nebo předpěstounské péče nebo o jejím jmenování poručníkem dítěte, pokud bylo zahájeno z moci úřední atd.“

¹⁰⁵ Osobou v evidenci se v souladu s § 2a písm. b) ZSPOD rozumí „fyzická osoba, která je krajským úřadem nebo Magistrátem hl. města Prahy vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu podle § 27a odst. 1 až 3 ZSPOD.“

nebo blízká. Nejčastěji se proto bude jednat o tzv. příbuzenskou PP, kdy pěstoun bude mít nárok pouze na příspěvek při PP.¹⁰⁶

Novela č. 363/2021 Sb. dle důvodové zprávy měla zejména za cíl zvýšení dávek PP, neboť tato forma péče je dlouhodobě podhodnocena, což vede k poklesu zájmu nových žadatelů o PP a úbytku stávajících PPPD. Pro úplnost je třeba uvést, že od 1. 1. 2013 nedošlo k navýšení dávek PP. Výše dávek byla dále zvýšena nařízením vlády č. 292/2022 Sb., o zvýšení některých dávek PP a zaopatřovacího příspěvku podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, s účinností od 1. 10. 2022.

V další části své diplomové práce se chci podrobněji zabývat odměnou pěstouna a příspěvkem při PP, neboť právě rozdělení PP na zprostředkovanou a nezprostředkovanou mělo největší vliv na tyto dvě dávky.

12.1 Odměna pěstouna

Jak jsem již výše uvedla, na odměnu pěstouna má nárok pěstoun v případě zprostředkované PP, nárok na odměnu má ale též dále osoba v evidenci a osoba, pokud jí nevznikl nárok na zaopatřovací příspěvek dle § 50b ZSPOD, nebo pokud tento nárok vznikl, ale nebylo o něj požádáno, dále má na něj nárok osoba, která byla do dosažení zletilosti pěstounem dítěte, a to po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, a konečně též osoba, které bylo svěřeno dítě, jež nemá po dosažení zletilosti nárok na úhradu potřeb dítěte z toho důvodu, že požívá důchod, jehož výše je stejná nebo vyšší než tento příspěvek.

Odměna pěstouna je ve společnosti přijímána jako určitá forma uznání pro ty, kteří pečují o „cizí“ dítě.¹⁰⁷ Odměna pěstouna je přitom vyplácena měsíčně, a to přímo této osobě. Při společné péči manželů náleží v souladu s ZSPOD tato finanční odměna pouze jednomu z nich.¹⁰⁸ Odměna pěstouna je zakotvena v § 47e písm. b) ZSPOD a dále je podrobně upravena v § 47i an. ZSPOD, přičemž výše se dle § 47j ZSPOD liší podle toho, kolik má pěstoun v péči dětí či je-li případně dítě závislé na pomoci fyzické osoby. Výše odměny pěstouna je navázaná

¹⁰⁶ MPSV. *Informační materiál MPSV: Pěstounská péče podle ZSPOD, výklad pojmů zprostředkovaná a nezprostředkovaná pěstounská péče, č. j. MPSV-2021/198539-233 ze dne 16. 12. 2021* [online]. Praha: MPSV, 2021 [cit. 30. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Pěstounská+péče+dle+ZSPOD+zprostředkovaná+x+nezprostředkovaná+-+informace.pdf/9898f3cc-1dc8-96ea-420e-143cf50806c0>

¹⁰⁷ MPSV. *Služby: Odměna pěstouna* [online]. Praha: MPSV, 2023 [cit. 3. února 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/odmena-pestouna>.

¹⁰⁸ TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 88.

na násobek zákonem daného koeficientu a na výši minimální mzdy, dále závisí na typu PP, počtu dětí v PP a na jejich zdravotním stavu.¹⁰⁹

12.2 Příspěvek při pěstounské péči

Příspěvek při PP je oproti tomu navázán na výši životního minima, přičemž jeho výše činí součin životního minima jednotlivce a koeficientu 2,3.¹¹⁰ Koeficient je dále snížen na 1,8 v případě, že má pěstoun vůči dítěti vyživovací povinnost¹¹¹, a naopak se zvyšuje na 5,5 v případě dítěte, které je závislé na pomoci jiné osoby.¹¹² Z uvedeného je zřejmé, že v případě příspěvku při PP je jeho výše nižší než v případě odměny pěstouna a dále se snižuje v případě osob s vyživovací povinností vůči dítěti. Po schválení zmíněné novely bylo poukazováno na to, že se daná situace nejvíce dotkne příbuzenské PP, zejm. pak prarodičů, které mají v PP vnoučata, neboť těm se výše finanční dávky sníží. Toto bylo kritizováno i prostřednictvím médií.¹¹³ Nutné je však zdůraznit, že došlo ke sjednocení pravidel poskytování finanční podpory pěstounům, neboť před novelou č. 363/2021 Sb. náležela odměna pěstounům, kteří byli rodičem nebo prarodičem otce nebo matky svěřeného dítěte, pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na sociální a majetkové poměry osoby pečující nebo osoby v evidenci a jejich rodiny a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte. O přiznání odměny pěstouna rozhodovala krajská pobočka Úřadu práce, přičemž ta byla nucena si vyžádat vyjádření příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností.¹¹⁴ Zákon uváděl, že odměna náleží pouze v případech zvláštního zřetele hodných. Jednalo se o neurčitý právní pojem, který si každý úřad mohl vykládat po svém, a nebyla tak jednotná rozhodovací praxe. Na nejednotnost posuzování nároku na odměnu pěstouna upozorňoval i VOP.¹¹⁵ Současnou právní úpravu po kritice obhajoval jeden z překladatelů novely poslanec Aleš Juchelka, který upozorňuje zejména na to, že po změně zákona automaticky všichni příbuzenští pěstouni mají

¹⁰⁹ Ust. §47j odst. 1 a 2 ZSPOD.

¹¹⁰ Ust. § 47ja odst. 2 ZSPOD.

¹¹¹ Ust. § 47ja odst. 3 ZSPOD.

¹¹² Ust. § 47ja odst. 4 ZSPOD.

¹¹³ DOLEJŠÍ, Milan. *Prarodičům pečující o vnoučata snížil stát pěstounský příspěvek. Musí se starat i tak, argumentuje poslanec* [online]. ct24.ceskatelevize.cz, 10. ledna 2022 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3426034-prarodicum-pecujicim-o-vnoucata-snizil-stat-pestounsky-prispevek-musi-se-starat-i-tak>.

¹¹⁴ § 47j odst. 3 ZSPOD ve znění účinném do 31. 12. 2021.

¹¹⁵ Kancelář veřejného ochránce práv. *Zpráva o šetření – § 18. sp. zn. 6433/2018/VOP/BPK ze dne 8. 7. 2019* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019 [cit. 16. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/6433-18-BPK-Z18-final.pdf>.

nárok min. na 1,8 násobek životního minima.¹¹⁶ V současné době proto po novele existují dva názorové proudy, jeden kritizuje zmíněnou novelu, neboť pěstouni, kteří pobírali z důvodu hodného zvláštního zřetele odměnu pěstouna, přišli o peníze. Druhý názorový proud kladně hodnotí současný stav, neboť došlo ke sjednocení pravidel, a všichni pěstouni tak mají nárok alespoň na nějakou finanční pomoc, přičemž se ještě z velké většiny jedná o pěstouny, kteří dle OZ mají ke svěřenému dítěti vyživovací povinnost.

Jako problematičtější aspekt novely bylo však vnímáno to, že současně s novelizací ZSPOD nedošlo k novelizaci zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „z. o důchodovém pojištění“). Došlo totiž k tomu, že od 1. 1. 2022 byli důchodového pojištění účastni pouze pěstouni pobírající odměnu. Z celého systému tak vypadli tzv. nezprostředkovaní pěstouni, neboť odměna pěstouna byla (a je) pro účely předpisů upravujících důchodové pojištění posuzována jako příjem z výdělečné činnosti a z odměny bylo (a je) odváděno pojistné na sociální zabezpečení. Ostatní péče (tj. péče, kde nenáleží odměna pěstouna) se posuzuje obdobně jako péče o vlastní děti a péče o dítě se považuje za náhradní dobu pojištění pouze po určité zákonem definované období. Tento stav byl ve veřejnosti kritizován, a proto zákonodárce přistoupil k novelizaci z. o důchodovém pojištění, když cílem zákona č. 221/2022 Sb., kterým se změnil z. o důchodovém pojištění a některé další zákony, bylo zajistit osobám v oblasti důchodového pojištění postavení, které měly před 1. 1. 2022. Tato novelizace z. o důchodovém pojištění se vztahuje pouze na osoby, které požívaly odměnu pěstouna před 1. 1. 2022, *a contrario* se nevztahuje na osoby, které odměnu pěstouna nepožívaly, a dále se nevztahuje na nezprostředkované pěstouny, kterým bylo dítě svěřeno po 31. 12. 2021, s argumentem, že tito pěstouni převzali dítě již za účinnosti nové právní úpravy s vědomím nové úpravy ZSPOD a z toho vyplývajících důsledků v oblasti důchodového pojištění.¹¹⁷ Tato novelizace z. o důchodovém pojištění se stala účinnou od 1. 8. 2022 s tím, že působí retroaktivně od 1. 1. 2022.

¹¹⁶ JUCHELKA, Aleš. *Příbuzenský pěstoun a odměna. Jak je to doopravdy?* [online]. alesjuchelka.cz, 18. ledna 2022 [cit. 23. ledna 2023]. Dostupné z: <http://alesjuchelka.cz/pribuzensky-pestoun-a-odmena-jak-je-to-doopravdy/>.

¹¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 221/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

13 Zrušení pěstounské péče

Jak již bylo zmíněno, PP má být vnímána zásadně jako dočasná a má trvat pouze po dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v péči.¹¹⁸ Dnešní pojetí se tak odlišuje od pojetí minulého, kdy PP byla vnímána jako paralelní institut k osvojení, pouze s tím rozdílem, že v PP byly děti, které nešlo osvojit. Dnes je preferována je biologická rodina – jak uvedl ÚS, důvodem preference biologické rodiny je fakt, že PP nezakládá biologické pouto.¹¹⁹ Dle § 958 odst. 2 OZ může rodič požadovat dítě zpět do své osobní péče, přičemž soud má povinnost návrhu vyhovět v případě, že je to v souladu se zájmy dítěte. Zájem dítěte je nutné posuzovat z objektivních hledisek a nikoli pouze ze subjektivního hodnocení výhodnosti či nevýhodnosti pozice toho kterého z rodičů. Vždy však soud musí přihlídnout k rozumové vyspělosti a věku dítěte. I zde se uplatní ust. § 867 odst. 2 OZ, že názor dítěte zjistí soud výsledkem, pokud to není vzhledem k věku či rozumové vyspělosti dítěte možné, pak výsledkem kolizního opatrovníka, přičemž se uplatní vyvratitelná domněnka, že u dítěte staršího 12 let se má za to, že je schopno si vytvořit vlastní názor a tento sdělit. ESLP i ÚS však ve svých rozhodnutích¹²⁰ došly k názoru, že ve výjimečných situacích nemusí být v zájmu dítěte návrat do biologické rodiny, a to vzhledem k délce trvání PP.¹²¹

O zrušení PP musí soud taktéž rozhodnout rozsudkem, neboť i o jejím vzniku se rozhoduje rozsudkem. Řízení o zrušení PP je taktéž řízením dle § 466 písm. n) ZŘS, účastníky řízení o zrušení PP pak je pěstoun, rodiče a nezletilé dítě zastoupené kolizním opatrovníkem. Do doby vykonatelnosti takového rozsudku musí o dítě osobně pečovat pěstoun. Není možné, aby pěstoun již předtím odevzdal dítě osobě, která má zájem o dítě pečovat, je ale možné podat návrh na předběžnou vykonatelnosti rozhodnutí soudu o svěřeni do péče jiné osoby.

PP dále dle § 970 OZ zaniká nejpozději dosažením zletilosti dítěte, tj. dovršením 18. roku věku.¹²² V této souvislosti je tak patrné, že zánik PP dosažením zletilosti není navázán na nabytí svéprávnosti. Proto tedy i v případech, kdy pro duševní poruchu dítě svéprávnost nikdy v plném rozsahu nenabude, PP končí dosažením zletilosti. Z povahy věci dochází k zániku pěstounství též smrtí dítěte nebo pěstouna. Pokud je dítě svěřeno do společné péče

¹¹⁸ § 959 odst. 1 OZ.

¹¹⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2020, sp. zn. I. ÚS 2619/19.

¹²⁰ Rozsudek velkého senátu ESLP ve věci K. a T. proti Finsku ze dne 12. 7. 2001 č. 25702/94, § 155 či usnesení ÚS ze dne 31. 7. 2018, sp. zn. III. ÚS 3781/17.

¹²¹ BARTONÍČKOVÁ, Irena. § 958 [Postavení pěstounské péče, pěstounská péče na přechodnou dobu]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 4.

¹²² Ust. § 30 odst. 1 OZ.

pěstounů, potom společná PP zaniká rozvodem pěstounů. Před rozhodnutím o rozvodu musí být upraveno, kdo bude nadále výlučným pěstounem dítěte.¹²³ Pokud je dítě svěřeno do společné péče pěstounů a jeden z pěstounů zemře, potom dítě zůstává v péči pozůstalého manžela.¹²⁴

¹²³ § 964 odst. 2 OZ.

¹²⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka. § 970 [Zánik pěstounské péče]. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1161, marg. č. 5.

14 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Institut PPPD je zakotven v § 27 an. ZSPOD a byl do českého právního řádu vtělen zákonem č. 134/2006 Sb., kterým se mění ZSPOD. Již z důvodové zprávy vyplývá, že PPPD má sloužit jako alternativa k ústavní péči.¹²⁵ Smyslem tohoto institutu je možnost okamžitého umístění dítěte do péče v případě potřeby, jakož i možnost rychlého skončení tohoto typu náhradní rodinné péče. Zpočátku nebyl tento institut hojně využíván. Důvodem tohoto nevyužívání bylo nedostatečné hmotné zajištění, neboť dle právní úpravy platné do 31. 12. 2012 měly na dávky PP nárok pěstouni pouze v době, kdy jim bylo dítě do péče svěřeno. Tato situace byla problematická a pro pěstouny na přechodnou dobu velice nevýhodná, neboť je nemožné si myslet, že by vždy pěstouni v mezidobí uzavírali pracovní poměr, který by byli nuceni ukončovat v případě umístění dítěte do jejich péče. Tento problematický aspekt byl vyřešen zákonem č. 401/2012 Sb., kterým se mění ZSPOD, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, jenž zavedl odměny osobám v evidenci pěstounů na přechodnou dobu, a to i v případě, že momentálně nepečují o žádné dítě.

Zákonodárce chtěl tímto narovnáním zejm. posílit zájem o výkon PPPD, neboť MPSV již tehdy definovalo svůj záměr zrušit „kojenecké ústavy“ do roku 2014. Jak již dnes víme, toto se nestalo a k prvnímu pokusu reformy ústavní péče pro děti do 3 let v podobě eliminace DDD3 došlo až novelou z roku 2021.¹²⁶

Právní úprava OZ je v otázce PPPD dosti lakonická. Pouze v § 958 odst. 3 OZ stanovuje, že soud může svěřit dítě do PPPD, přičemž podrobnosti jsou upraveny jiným zákonem. Tímto se rozumí ZSPOD. Dítě může být svěřeno do PPPD dle § 27a odst. 7 ZSPOD osobám v evidenci, a to na dobu, po kterou rodič nemůže ze závažných důvodů dítě vychovávat (z důvodu např. hospitalizace), nebo po dobu, po jejímž uplynutí matka může dát souhlas k osvojení¹²⁷ nebo může rodič svůj souhlas odvolat¹²⁸, příp. po dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu, že souhlas rodičů není k osvojení třeba¹²⁹.

ZSPOD dále vymezuje časové omezení PPPD, když v § 27a odst. 9 ZSPOD může PPPD trvat nejdéle jeden rok. Výjimka je zde stanovena ve prospěch sourozeneckých skupin. V praxi

¹²⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 264–265.

¹²⁷ § 813 OZ.

¹²⁸ § 817 OZ.

¹²⁹ § 821 OZ.

se však lze setkat s tím, že je tato doba obcházena a dítě bývá svěřeno do PPPD stejným osobám na základě opakovaného rozhodnutí soudu. Na tuto praxi lze nahlížet ze dvou úhlů pohledu: Na jedné straně můžeme dojít k závěru, že opakované svěřením dítěte stejným osobám je spíše pozitivní, neboť tyto si s dětmi vytvářejí vztah a upevňuje se pouto mezi nimi. S ohledem na charakter tohoto institutu je však nutné na PPPD nahlížet jako na krizový institut, a pokud je dítě v PPPD delší dobu, může být pro něj velice traumatizující návrat do původní rodiny. Touto otázkou se zabýval i Ústavní soud, který ve svém nálezu došel k závěru, že *„při každém soudním rozhodování dotýkajícím se dítěte je nutné zvažovat nejlepší zájem dítěte jako přední hledisko. V kontextu rozhodování o náhradní péči o dítě může nejlepší zájem dítěte aktuálně svěřeného do pěstounské péče na přechodnou dobu v konkrétním případě, s ohledem na jeho výjimečné okolnosti, vyžadovat setrvání dítěte v péči stávajícího pěstouna na přechodnou dobu i nad standardní maximální dobu jednoho roku předvídanou zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Princip nejlepšího zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte totiž působí i jako interpretační princip, a jeho prizmatem je tedy třeba nahlížet i relevantní ustanovení zákona.“*¹³⁰

¹³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 12. 2018, sp. zn. II. ÚS 2344/18-3.

Závěr

Cílem mé diplomové práce byla analýza novely č. 363/2021 Sb. a její promítnutí do české právní úpravy péče o ohrožené děti. Zaměřila jsem se především na zkoumání ústavní péče o nejmenší děti v ČR a PP jako nejlepší alternativy k ústavní péči. V jednotlivých kapitolách jsem postupně představila účinnou právní úpravu péče o děti do tří let v ústavní péči a její změny po účinnosti novely č. 363/2021 Sb., jejíž úspěšnost jsem vzhledem k deklarovaným cílům zhodnotila. Tímto jsem tedy naplnila cíle své práce.

Domnívám se, že transformace péče o ohrožené děti je v ČR nezbytná, a to s ohledem na známé dopady ústavní péče na nejmenší děti. Výzkumy z oblasti dopadů na psychiku dětí není možné ignorovat, stejně jako není možné ignorovat opakované výzvy národních i mezinárodních organizací, aby ČR přistoupila k transformaci modelu péče o ohrožené děti a zamezení umístování nejmenších dětí do institucí. Jako příklad lze zmínit rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ve věci Roma Rights Centre (ERRC) a Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti ČR, č. 157/2017, které zkritizovalo ČR za umístování nejmenších dětí do ústavních zařízení, když Evropský výbor pro sociální práva zkonstatoval, že touto praxí ČR porušuje čl. 17 Evropské sociální charty. Zákonodárce pak přistoupil právě ke schválení novely č. 363/2021 Sb., jež se promítla do ZSPOD, ZZS, nicméně dle mého názoru k deklarovanému cíli nevedla a ani nepovede. Novela č. 363/2021 Sb. má nastavenou tzv. dělenou účinnost, kdy její část byla účinná od 1. 1. 2022 a část bude účinná od 1. 1. 2025. Po částečné účinnosti novely není možné do ústavního zařízení umístit dítě ze sociálních důvodů. Od 1. 1. 2025 pak je možno umístit dítě do 3 let do ústavního zařízení z důvodů zdravotních, případně dle zákona o soc. službách, a dále sourozenecké skupiny, pokud je takové umístění v nejlepším zájmu z důvodů zachování sourozeneckých vazeb. K úplnému zákazu umístování nejmenších dětí do ústavních zařízení tak nedošlo.

Z mnou zpracované kapitoly věnované financování ústavní péče o nejmenší děti vychází, že ústavní péče o děti do tří let je nejenom nevhodná, ale zároveň enormně nákladná. Naopak nejméně finančních prostředků je vynakládáno na prevenci¹³¹, což je dle mého názoru naprosto nekonceptní. Prevence je dle mého názoru důležitá a měla by být více podporována.

V rámci své diplomové práce jsem se obrátila na všechny kraje s dotazem, zda zřizují nové sociální služby za účelem prevence. Kraje povětšinou vyzdvihovaly důležitost sociálních služeb pro prevenci a pomoc ohroženým rodinám, přičemž nejčastěji odkazovaly na sociálně

¹³¹ Zejména nejrůznější sociální služby.

aktivizační služby dle § 65 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, jež se podílí na stabilizaci rodinného zázemí, na narovnání narušených vztahů a podpoře rodiny při selhávání rodičovských kompetencí. Z odpovědí krajů mi tak vyplynulo, že prevenci považují za důležitou, a snaží se proto rozvoj sociálních služeb podporovat. Odpovědi jednotlivých krajů jsem zpracovala do tabulky, která je přílohou č. 1 této diplomové práce.

V další části jsem se zabývala právní úpravou PP, které se též dotkla novela č. 363/2021 Sb., jejímž cílem bylo též zvýšení zájmu o PP. Všechny kraje ČR na můj dotaz, zda je počet pěstounů v jejich kraji dostatečný, odpověděly, že nikoli (viz příloha č. 1). Zákodárce se na podporu PP zaměřil z finančního hlediska a zvýšil odměnu za výkon PP, což lze hodnotit kladně, neboť finanční ohodnocení do účinnosti novely č. 363/2021 Sb. nebylo zvýšeno od roku 2013. Souběžně však došlo k rozdělení PP na zprostředkovanou a nezprostředkovanou, což má vliv na výši finančního ohodnocení za výkon PP. V případě zprostředkované péče je totiž pěstounovi vyplácena tzv. odměna za výkon PP a v případě nezprostředkované je vyplácen příspěvek při PP, jehož výše je nižší. V této otázce pak proti sobě stojí dva názorové proudy, kdy jeden tvrdí, že v důsledku tohoto rozdělení mají všichni pěstouni garantovánu alespoň nějakou finanční odměnu, na druhé straně však stojí ti, kterým se v důsledku novely č. 363/2021 Sb. příspěvek snížil. Před účinností novely totiž v případě nezprostředkované PP náležela odměna za výkon PP pouze v případech zvláštního zřetele hodných, což posuzoval krajský úřad.

Dále jsem se zaměřila na povinnosti a práva pěstounů, zejména na problematiku aspektu práva rodiče na styk s dítětem. V praxi často dochází k situaci, že dítě je svěřeno do PP pěstounům, kteří však bydlí daleko od primárních rodičů dítěte. Materiálně je tak znemožněn styk rodiče s dítětem, neboť ten často nemá finanční prostředky na to, aby mohl jezdit za dítětem desítky kilometrů. Jako problematické bývá též vnímáno nastavení doprovázejících organizací či OSPOD, které zpočátku znemožňují styk dítěte s rodičem s argumentem, že dítě si musí v pěstounské rodině zvyknout. To je dle mého názoru vysoce problematické, když vezmeme v úvahu, že hlavním cílem PP by měl být co nejvčasnější návrat dítěte do primární rodiny.

Z oblasti PP je též předmětem kritiky odborná příprava pěstouna, která v každém kraji probíhá odlišně, vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení ZSPOD, pouze rámcově zakotvuje proces přípravy pěstouna a v praxi se stává, že v jednotlivých krajích je příprava různě dlouhá, což je pro pěstouny často nepředvídatelné. Pěstoun dále nemůže dle účinné právní úpravy podstoupit proces přípravy v jiném kraji než tam, kde je přihlášen

k trvalému bydlišti. Jak jsem však zmínila v příslušné kapitole, tohoto si je vědomo MPSV, které ústy ministra Mariana Jurečky (KDU-ČSL) deklarovalo, že připraví novelu, která sjednotí proces přípravy, zároveň též dojde k vytvoření jednotného registru, do kterého budou mít přístup všechny kraje.¹³² Dalším kritizovaným nedostatkem je nedostatečnost manuálu postupů zprostředkování PP ze strany MPSV. Byť MPSV takový manuál vydalo v roce 2019, nesjednotilo postup krajských úřadů v otázce spolupráce při vyhledávání pěstounů mimo jejich kraj. Při své přípravě na diplomovou práci jsem přitom zjišťovala, zda kraje umisťují děti i mimo jejich kraj. Všechny kraje odpověděly, že praxe umisťování dětí mimo jejich kraj je běžná (viz příloha č. 1), a proto považují za vhodné, aby ministerstvo vydalo alespoň metodiku (pokud dané není přímo upravené zákonem), ve které stanoví přesný postup zprostředkování mezi kraji. VOP přitom ve svém stanovisku považuje vhodné, aby vzhledem k závažnosti a citlivosti jednotlivých případů krajský úřad oslovil jiný krajský úřad do jednoho měsíce od zjištění, že ve své evidenci nemá vhodného žadatele pro konkrétní dítě.¹³³

Dalším palčivým bodem je fakt, že novela č. 363/2021 Sb. neřeší, co se bude dít s dětmi umístěnými v zařízeních, pro které se nepodaří najít pěstounské rodiny. Řešena též není otázka umístěných dětí starších 3 let, když ze zpráv MPSV vyplynulo, že v zařízení, které je určeno zpravidla pro děti do 3 let, jsou umístěny i děti ve věku 7 let.¹³⁴

V souvislosti s transformací ústavní péče o nejmenší děti považuji za vysoce problematickou nesystematičnost a nekonzistentnost péče o ohrožené děti, když ta je roztržena pod různé úřady a jejich činnost není nijak koordinována. Na tento problematický aspekt je též ze strany národních a mezinárodních organizací dlouhodobě upozorňováno, nicméně ani novelou č. 363/2021 Sb. nedochází k sjednocení péče pod jedno ministerstvo. Tato roztržičnost a nekonzistentnost je zřejmá též z odpovědí MPSV a MZ, kterým jsem při psaní své práce adresovala dotazy v oblasti péče o děti do tří let prostřednictvím žádosti o informace dle informačního zákona. Odpověď MPSV je přílohou č. 2 a odpověď MZ je přílohou č. 3 této diplomové práce.

¹³² BENEDIKTOVÁ, Jana. *Příprava budoucích pěstounů by se měla sjednotit, pomoci má novela* [online]. ct24.ceskatelevize.cz, 6. září 2022 [cit. 23. ledna 2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3527334-priprava-budoucich-pestounu-se-mela-sjednotit-pomoci-ma-novela>.

¹³³ Kancelář veřejného ochránce práv. *Zpráva o šetření – § 18, sp. zn. 2226/2020/VOP ze dne 21. 9. 2021* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2021 [cit. 16. ledna 2023]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9872>.

¹³⁴ MPSV. *Dětské domovy pro děti do 3 let věku. Závěrečná zpráva ze zjišťování realizovaného ministerstvem práce a sociálních věcí na jaře 2022* [online]. Praha: MPSV, 2022 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/DD3+Závěrečná+zpráva+za+2022.pdf/d00fd976-4de4-29a9-944c-d62df9d8e081>

Jednotně zatím řešena otázka transformace jednotlivých DDD3. S otázkou přeměny zařízení jsem se v rámci žádosti o informace obrátila jak na MZ (jakožto orgán, pod který spadají právě DDD3), tak na MPSV. MPSV mě se svými dotazy kompletně odkázalo na MZ (viz příloha č. 2). MZ na můj dotaz, zda připravuje metodiku určenou zařízením v otázce transformace, odpovědělo, že nic takového nepřipravuje. MZ v mých dalších dílčích dotazech odpovědělo, že ve věci transformace spolupracuje s MPSV, s odkazem, že MZ však není zřizovatelem jednotlivých DDD3, a proto v této otázce není kompetentní (viz příloha č. 3). Danou otázku jsem proto položila i krajům (jakožto zřizovatelům DDD3). Z odpovědi většiny krajů vyplynulo, že určitá transformace již v těchto zařízeních probíhá, přičemž v této oblasti spolupracují s ministerstvy. Např. z odpovědi kraje Vysočina vyplývá, že v rámci jejich kraje proběhla částečná transformace DDD3 na ZDVOP a kraj aktivně spolupracuje s MPSV; zároveň však upozorňuje na to, že zařízení je v gesci MZ. MPSV však zároveň v rámci své závěrečné zprávy ze zjišťování v DDD3 realizovaného na jaře 2022 uvedlo, že bude nutné část zařízení transformovat na sociální službu nazvanou domov pro osoby se zdravotním postižením.¹³⁵ V minulosti byla též na úrovni Parlamentu diskutována otázka zavedení tzv. center komplexní péče (viz sněmovní tisk 944)¹³⁶, která by byla určena pro děti všech věkových kategorií se zdravotním postižením, s cílem podpořit možnosti dlouhodobé rodinné péče o děti zdravotně znevýhodněné. Tento návrh však neprošel a z odpovědi MZ na dotaz, zda nechystá v současné době legislativní zakotvení nějakého obdobného zařízení, plyne, že v současné době novelu zákona nepřipravuje (viz příloha č. 3). Domnívám se, že v současné době tak neexistuje jednotná představa o budoucí podobě daných zařízení, a dle mého názoru je proto nutná debata na odborné úrovni.

Celou transformaci péče o ohrožené děti do 3 let považuji za velice důležitou, s ohledem na výše se však nedomnívám, že novela č. 363/2021 Sb. by dosahovala všech deklarovaných cílů, zejm. pak zamezení umístování dětí do 3 let do ústavních zařízení. Dle mého názoru je v celém procesu nutná široká debata na odborné úrovni tak, aby proces transformace v ČR byl správně nastaven a proběhl koordinovaně.

¹³⁵ MPSV. Dětské domovy pro děti do 3 let věku. Závěrečná zpráva ze zjišťování realizovaného ministerstvem práce a sociálních věcí na jaře 2022 [online]. Praha: MPSV, 2022 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/DD3+Závěrečná+zpráva+za+2022.pdf/d00fd976-4de4-29a9-944c-d62df9d8e081>.

¹³⁶ Sněmovní tisk 944/0 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2020 [cit. 23. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=179930>.

Příloha č. 1

Obr. č. 1 - sběr dat od jednotlivých krajů ČR v oblasti náhradní rodinné péče

	Počet pěstounů v krajích (vč. PPPD)	Počet dětí v pěstounské péči (vč. PPPD)	Je počet pěstounů dostatečný?	Zřizují se nové sociální služby za účelem prevence?	Jsou umístováni děti do PP (PPPD) mimo kraj?	Jsou umístováni do DDD3 starší děti 3 let?	Je kraj zřizovatelem DDD3?	Je součástí DDD3 ZDVOP?
Hl. m. Praha	1321	1268	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Středočeský kraj	1426	1435	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Jihočeský kraj	666	1145	NE	ANO	ANO	NE	NE	NE
Pardubický kraj	617	635	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Karlovarský kraj	852	1010	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
Ústecký kraj	1213	1293	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Liberecký kraj	713	736	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Plzeňský kraj	750	783	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Jihomoravský kraj	1099	1084	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Olomoucký kraj	1010	1051	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Zlínský kraj	501	484	NE	ANO	NE	NE	NE	NE
Královéhradecký kraj	519	594	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO
Moravskoslezský kraj	2097	2242	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	NE
kraj Vysočina	421	555	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO

Příloha č. 2

Odpověď MPSV na otázky ohledně transformace systému péče o děti do 3 let

Mgr. Martina Štěpánková Štýbrová
ředitelka odboru rodinné politiky a ochrany práv dětí

V Praze dne 2. září 2022
Č. j.: MPSV-2022/141895-250/2

Vážená paní Dračková,

dovoluji si Vám sdělit k Vaším dotazům, že dětské domovy pro děti do 3 let věku jsou upraveny zákonem o zdravotních službách a jsou v gesci Ministerstva zdravotnictví.

Poslední úpravy a připravovaná novela zákona o sociálních službách nepracuje s transformací těchto zařízení, ale se zrušením úpravy dětských domovů pro děti do 3 let věku vzhledem k současným moderním poznatkům dopadů institucionální péče na dítě a rovněž s prudkým poklesem počtu dětí v zařízení. Dané problematice se úzce věnovala organizace LUMOS a v současné době Nadace JT.

S pozdravem

Vážená paní
Kateřina Dračková
Bílková 62
680 01 Boskovice
e-mail: katerina.drackova01@upol.cz

Ministerstvo práce a sociálních věcí, Na Poříčním právu 1, Praha 2, 128 01
Odbor rodinné politiky a ochrany práv dětí, tel.: +420 221 922 225
e-mail: jaroslava.novakova@mpsv.cz, ISDS: sc9aavg
www.mpsv.cz

Příloha č. 3

Odpověď MZ na otázky ohledně transformace systému péče o děti do 3 let

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Vážená paní
Kateřina Dračková
Bílkova 62
680 01 Boskovice

Váš dopis ze dne 2. září 2022

V Praze dne 19. září 2022

Č. j.: MZDR 25901/2022-5/MIN/KAN

MZDRX01LMWBJ

Odpověď Ministerstva zdravotnictví na žádost o informaci dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů

Dne 2. září 2022 obdrželo Ministerstvo zdravotnictví (MZ) Vaši žádost poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, evidovanou pod č.j. MZDR 25901/2022-1/MIN/KAN.

Předmětným podáním jste požádala o informace o *sociálně-právní ochraně dětí zejména ve věci zrušení ústavních zařízení pro děti do 3 let věku*; konkrétně viz dále včetně odpovědi MZ:

- **Připravuje MZ metodiku určenou zařízením s doporučením týkající se transformace daných zařízení určených pro děti do 3 let věku?**

Ne, nepřipravuje.

- **Co MZ zařízením doporučuje – transformaci na zdravotní nebo sociální zařízení? Spolupracuje ve věci transformace zařízení pro děti do 3 let s MPSV? Co bude rozhodovat o tom, kam se dané zařízení transformuje?**

MZ spolupracuje v této věci s Ministerstvem práce a sociálních věcí (MPSV), věc ale spadá do kompetence právě MPSV, nikoli MZ. MZ není zřizovatelem těchto zařízení, proto není v jeho kompetenci činit v této věci jakákoli doporučení. Rovněž není v jeho kompetenci problematika transformace těchto zařízení a její případná kritéria.

Vaši žádost z pohledu MZ nezbyvá než v této části odložit, kdy dle ustanovení § 14 odst. 5 písm. c) zákona č. 106/1999 Sb., podle kterého povinný subjekt žádost odloží v případě, že se požadované informace nevztahují k jeho působnosti.

Ministerstvo zdravotnictví, Palackého náměstí 375/4, 128 01 Praha 2
tel./fax: +420 224 971 111, e-mail: mzcr@mzcr.cz, www.mzcr.cz

- ***Jak bude transformace probíhat?***

Otázka transformace není v kompetenci MZ viz výše – Vaši žádost z pohledu MZ nezbývá než v této části odložit, kdy dle ustanovení § 14 odst. 5 písm. c) zákona č. 106/1999 Sb., podle kterého povinný subjekt žádost odloží v případě, že se požadované informace nevztahují k jeho působnosti.

- ***Kam budou umístěny děti pobývající v těchto zařízeních? Kam budou umístovány nově přijímané děti?***

Otázka transformace těchto zařízení a umístění dětí včetně těch nově přijímaných do nich není v kompetenci MZ. Vaši žádost z pohledu MZ nezbývá než v této části odložit, kdy dle ustanovení § 14 odst. 5 písm. c) zákona č. 106/1999 Sb., podle kterého povinný subjekt žádost odloží v případě, že se požadované informace nevztahují k jeho působnosti.

- ***Navštívilo v poslední době MZ daná zařízení? Co pracovníci MZ v daných zařízeních zjišťovali? Jaké jsou výsledky šetření?***

Nenavštívilo, dotaz na to, co pracovníci MZ v daných zařízeních zjišťovali, je tak irelevantní.

- ***Kolik je v současné době umístěno dětí v zařízeních?***

Problematika počtu dětí, věkového spektra a obsazenosti těchto zařízení není v kompetenci MZ. Vaši žádost z pohledu MZ nezbývá než v této části odložit, kdy dle ustanovení § 14 odst. 5 písm. c) zákona č. 106/1999 Sb., podle kterého povinný subjekt žádost odloží v případě, že se požadované informace nevztahují k jeho působnosti.

- ***Jsou v zařízeních určených pro děti do 3 let umístěny i starší děti? Jak případně bude MZ tento problém řešit?***

Pokud jde o první část dotazu, dle informací, jež má MZ k dispozici, lze odpovědět kladně, pokud jde o druhou část dotazu, je třeba konstatovat, že řešení tohoto stavu není v kompetenci MZ a tudíž, z pohledu MZ nezbývá než v této části dotaz odložit, kdy dle ustanovení § 14 odst. 5 písm. c) zákona č. 106/1999 Sb., podle kterého povinný subjekt žádost odloží v případě, že se požadované informace nevztahují k jeho působnosti.

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

- ***V minulosti zde byl návrh zákona na zřízení tzv. center komplexní péče, připravuje ministerstvo nějakou obdobu tohoto návrhu?***

Ne, nepřipravuje.

S pozdravem

Mgr. Daniela Kobilková
ředitelka odboru Kancelář ministra
podepsáno elektronicky

3

Elektronický podpis - 19.9.2022
Certifikát autora podpisu :
Jméno : Mgr. Daniela Kobilková
Vydal : ICA Qualitest E-CARSA 02/2016
Platnost do : 20.3.2023 11:16:04:000+02:00

Seznam použitých zdrojů

BARTONÍČKOVÁ, Irena. § 958 [Postavení pěstounské péče, pěstounská péče na přechodnou dobu]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-747-7.

BARTONÍČKOVÁ, Irena. § 966 [Povinnosti a práva pěstouna]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-747-7.

CILEČKOVÁ, Kateřina. § 47a [Práva a povinnosti osoby pečující a osoby v evidenci]. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-713-2.

DVOŘÁK, Jiří, ELISCHER, David, FIALA, Josef, FRINTA, Ondřej, FRINTOVÁ, D., NOVÁ, Hana, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek II (§ 655–975)*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer Dostupné z: www.aspi.cz.

ENOCHOVÁ, Dana. § 971 [Nařízení ústavní výchovy]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-747-7.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9, str. 315.

KRAUSOVÁ, Lucie, NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006. ISBN 80-7357-214-1.

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče. Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-08-7.

PEKAŘOVÁ, Lenka. Čl. 32 [Ochrana rodiny, rodičovství a mateřství; zvláštní ochrana nezletilých]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. *Listina základních práv a svobod*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-812-2.

PEMOVÁ, Terezie, PTÁČEK, Radek. *Data o dětech. Sociálně-právní ochrana dětí v České republice v datech*. 1. vydání. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-1338-5.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. § 5 [Hlediska výkonu sociálně-právní ochrany]. In: ROGALEWICZOVÁ, Romana, CILEČKOVÁ, Kateřina, KAPITÁN, Zdeněk, DOLEŽAL, Martin a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-713-2.

SOBOTKOVÁ, Irena, OČENÁŠKOVÁ, Veronika. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3821-4.

ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej, JURÁŠ, Marek. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013. Teoretik. ISBN 978-80-87576-74-8.

TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-864-3.

VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-48-3.

WESTPHALOVÁ, Lenka. § 924 [Předběžné opatření]. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-795-8.

WESTPHALOVÁ, Lenka. § 958 [Postavení pěstounské péče, pěstounská péče na přechodnou dobu]. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-795-8.

WESTPHALOVÁ, Lenka. § 963 [Předpěstounská péče]. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-795-8.

WESTPHALOVÁ, Lenka. § 970 [Zánik pěstounské péče]. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-795-8.

WESTPHALOVÁ, Lenka. § 971 [Ústavní výchova, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka

a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-503-9.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Odborné články

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. *Právní rozhledy*, 2008, č. 9, s. 309–316.

WESTPHALOVÁ, Lenka. Problematické aspekty styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy*, 2017, č. 11, s. 386–394.

Internetové zdroje

BENEDIKTOVÁ, Jana. *Příprava budoucích pěstounů by se měla sjednotit, pomoci má novela* [online]. ct24.ceskatelevize.cz, 6. září 2022 [cit. 23. ledna 2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3527334-priprava-budoucich-pestounu-se-mela-sjednotit-pomoci-ma-novela>.

BENEŠ, Jan. *Kojenecké ústavy postupně zaniknou. Ted' ale chybí pěstouni, říká ředitelka jednoho z nich* [online]. plus.rozhlas.cz, 16. ledna 2022 [cit. 17. ledna 2023]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/kojenecke-ustavy-postupne-zaniknou-ted-ale-chybi-pestouni-rika-reditelka-jednoho-8660307>.

BRUTHANSOVÁ, Daniela a kol. *Zdravotně sociální služby v kojeneckých ústavech a dětských domovech pro děti do tří let věku* [online]. Praha: VÚPSV, 2005 [cit. 19. ledna 2023]. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_177.pdf.

DOLEJŠÍ, Milan. *Prarodičům pečující o vnoučata snížil stát pěstounský příspěvek. Musí se starat i tak, argumentuje poslanec* [online]. ct24.ceskatelevize.cz, 10. ledna 2022 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3426034-prarodicum-pecujicim-o-vnoucata-snizil-stat-pestounsky-prispevek-musi-se-starat-i-tak>.

JUCHELKA, Aleš. *Příbuzenský pěstoun a odměna. Jak je to doopravdy?* [online]. alesjuchelka.cz, 18. ledna 2022 [cit. 23. ledna 2023]. Dostupné z: <http://alesjuchelka.cz/pribuzensky-pestoun-a-odmena-jak-je-to-dopravdy/>.

Kancelář veřejného ochránce práv. *Doporučení zástupkyně veřejného ochránce práv ke kontaktům dítěte v pěstounské péči nejen s rodiči ze dne 18. prosince 2020, sp. zn.*

6985/2020/VOP/PŠ [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2020 [cit. 23. ledna 2023]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/8788>.

Kancelář veřejného ochránce práv. *Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv: Doporučení veřejného ochránce práv ve věci deinstitucionalizace péče o malé děti* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2021 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/projekty/posileni-aktivit/6_Doporuceni-ochrance-ve-veci-deinstitucionalizace-pece-o-male-deti.pdf.

Kancelář veřejného ochránce práv. *Zpráva o šetření – § 18, sp. zn. 2226/2020/VOP ze dne 21. 9. 2021* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2021 [cit. 16. ledna 2023]. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9872>.

Kancelář veřejného ochránce práv. *Zpráva o šetření – § 18, sp. zn. 6433/2018/VOP/BPK ze dne 8. 7. 2019* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019 [cit. 16. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/6433-18-BPK-Z18-final.pdf>.

Kancelář veřejného ochránce práv. *Zpráva ze systematických návštěv. Zdravotnická zařízení poskytující péči ohroženým dětem do 3 let věku* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2013 [cit. 19. ledna 2023]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/2013/NZ-25_2012-kojenecke-ustavy.pdf.

Kolektiv autorů 8000důvodů. *Vývoj systému péče o ohrožené děti v České republice* [online]. 8000duvodu.cz, 16. 3. 2022 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.8000duvodu.cz/blog/kam-jsme-se-posunuli-ve-vyvoji-pece-o-ohrozene-deti>.

KRBCOVÁ, Anna, TOMANOVÁ, Kamila. *Dětské domovy pro děti do 3 let věku. Odborné personální zabezpečení* [online]. Praha: Asociace dítě a rodina, z.s., 2019 [cit. 19. ledna 2023]. Dostupné z: https://ditearodina.cz/wp-content/uploads/2022/04/Asociace_Dite_a_Rodina_Odbornost_DC_2019.pdf.

LUXOVÁ, Lucie. *Historický exkurz do právní úpravy pěstounské péče* [online]. epravo.cz, 28. ledna 2015 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/historicky-exkurz-do-pravni-upravy-pestounske-pece-95911.html%20->.

MACELA, Miloslav. *Výdaje veřejných rozpočtů v oblasti péče o ohrožené děti* [online]. denik.obce.cz, 9. srpna 2022 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6835887>.

Metodické doporučení Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do 3 let věku. *Věstník Ministerstva zdravotnictví č. 9/2005* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 2005 [cit. 19. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/vestnik/vestnik-9-2005>.

MPSV. *Dětské domovy pro děti do 3 let věku. Závěrečná zpráva ze zjišťování realizovaného ministerstvem práce a sociálních věcí na jaře 2022* [online]. Praha: MPSV, 2022 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/DD3+Závěrečná+zpráva+za+2022.pdf/d00fd976-4de4-29a9-944c-d62df9d8e081>.

MPSV. *Informační materiál MPSV: Pěstounská péče podle ZSPOD, výklad pojmů zprostředkovaná a nezprostředkovaná pěstounská péče, č. j. MPSV-2021/198539-233 ze dne 16. 12. 2021* [online]. Praha: MPSV, 2021 [cit. 30. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Pěstounská+péče+dle+ZSPOD+zprostředkovaná+x+nezprostředkovaná+-+informace.pdf/9898f3cc-1dc8-96ea-420e-143cf50806c0>.

MPSV. *Metodické doporučení MPSV k realizaci kontaktů dítěte v pěstounské péči s rodiči a osobami příbuznými a blízkými, č. j. MPSV-2021/110589-233* [online]. Praha: MPSV, 2021 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Methodika_Realizace+kontaktů+d%C3%ADtěte+v+PP+s+rodiči+a+osobami+př%C3%ADbuznými+a+bl%C3%ADzkými.pdf/ca9b0aea-78ef-f354-bf65-febc3a2d48c9.

MPSV. *Služby: Odměna pěstouna* [online]. Praha: MPSV, 2023 [cit. 3. února 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/odmena-pestouna>.

Nadace J&T. *Je nám velkou ctí, že jsme se stali členem výboru pro práva dítěte jednoho z výboru rady vlády ČR pro lidská práva* [online]. nadacejt.cz, 12. 10. 2022 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.nadacejt.cz/je-nam-velkou-cti-ze-jsme-stali-clenem-vyboru-pro-prava-ditete-jednoho-z-vyboru-rady-vlady-cr-pro-lidska-prava-n590.html#>.

Nadační fond dětský úsměv. *Historie a současnost Kojeneckého ústavu s dětským domovem při Fakultní Thomayerově nemocnici v Praze 4 – Krči* [online]. Praha: Fakultní Thomayerova nemocnice, 2002 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.ftn.cz/ke-stazeni-708/>.

OSN. *Závěrečné doporučení Výboru pro práva osob se zdravotním postižením k úvodní zprávě České republiky ze dne 15. května 2015 č. CRPD/C/CZE/CO/1* [online]. 15. 5. 2015 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225526/Zaverecna_doporuceni_Vyboru_OSN_pro_prava_osob_se_ZP_CZ.pdf/d42c33c2-05f9-6018-e62b-fc47ac31676f.

Sněmovní tisk 944/0 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2020 [cit. 23. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=179930>.

ŠAUROVÁ, Veronika. *Novela institutu předběžného opatření ve věcech nezletilých dětí* [online]. pravni prostor.cz, 8. února 2022 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/ht-novela-institutu-predbezneho-opatreni-ve-vecech-nezletilych-deti>.

ŠÍNOVÁ, Renáta. *K nové právní úpravě předběžného opatření o úpravě poměrů dítěte* [online]. advokatnidenik.cz, 4. 1. 2022 [cit. 18. ledna 2023]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2022/01/04/k-nove-pravni-uprave-predbezneho-opatreni-o-uprave-pomeru-ditete/>.

ÚZIS. *Zdravotnictví ČR: Stručný přehled činnosti oboru dětské domovy pro děti do 3 let věku a dětská centra za období od 2007-2018. NZIS REPORT č. K/33 (08/2019)* [online]. Praha: ÚZIS, 2019 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/res/f/008303/nzis-rep-2019-k33-a410-detske-domovy-pro-deti-do-3-let-veku-a-detska-centra-2018.pdf>.

Vláda ČR. *Programové prohlášení vlády ze dne 7. ledna 2022* [online]. Praha, 7. 1. 2022 [cit. 29. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/programove-prohlaseni-vlady-193547/>.

Vláda ČR. *Usnesení Výboru práva dítěte Rady vlády ČR pro lidská práva ve věci sjednocení služeb pro ohrožené děti ze dne 29. dubna 2015* [online]. Praha, 29. 4. 2015 [cit. 31. ledna 2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/tiskove-informace/usneseni-vyboru-pro-prava-ditete-rady-vlady-cr-pro-lidska-prava-ve-veci-sjednoceni-sluzeb-pro-ohrozene-deti-129556/>.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 10. 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07.

Nález Ústavního soudu ze dne 31. 12. 2018, sp. zn. II. ÚS 2344/18-3.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. II. ÚS 2546/10-2.

Rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ze dne 17. 6. 2020 ve věci č. 157/2017 – Roma Rights Centre (ERRC) a Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti České republice.

Rozsudek ESLP Kutzner v. Německo ze dne 26. 2. 2002, č. 46544/99.

Rozsudek velkého senátu ESLP ve věci K. a T. proti Finsku ze dne 12. 7. 2001 č. 25702/94, § 155 či usnesení ÚS ze dne 31. 7. 2018, sp. zn. III. ÚS 3781/17.

Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 12. 7. 2001, K. a T. proti Finsku, č. 25702/94.

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2010, sp. zn. Cpjn 202/2010.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2022, sp. zn. III. ÚS 3146/21.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2020, sp. zn. I. ÚS 2619/19.

Právní předpisy

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu, ve znění zákona č. 466/2011 Sb.

Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, ve znění zákona č. 46/1959 Sb.

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 363/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o Evropské sociální chartě č. 14/2000 Sb. m. s.

Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte č. 104/1991 Sb.

Usnesení č. 2/1993 Sb. předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky.

vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 92/2012 ze dne 15. 3. 2012, o požadavcích na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení a kontaktních pracovišť domácí péče.

vyhláška č. 473/2012 Sb., k provedení některých ustanovení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Ostatní zdroje

Důvodová zpráva k zákonu č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Důvodová zpráva k zákonu č. 221/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Důvodová zpráva k zákonu č. 363/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Abstrakt

Téma Aktuální otázky péče o děti do tří let mimo primární rodinu jsem si vybrala s ohledem na jeho aktuálnost v souvislosti s problematikou deinstitucionalizace péče o nejmenší děti v ČR. Na podzim roku 2021 byla schválena novela č. 363/2021 Sb., která si právě zamezení umístování dětí do tří let dala za cíl.

Ve své práci se nejprve zabývám právní úpravou ústavní výchovy, jejím historickým zakotvením v právním řádu, financováním ústavní péče, procesem a důvody, pro které jsou děti z primárních rodin odebrány. Rozebírám rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva ve věci Roma Rights Centre (ERRC) a Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) proti České republice, č. 157/2017, které zkritizovalo Českou republiku za umístování nejmenších dětí do ústavních zařízení a bylo impulzem pro schválení novely č. 363/2021 Sb., která měla za cíl deinstitucionalizaci péče o nejmenší děti. V rámci této části své práce se věnuji promítnutí této novely do zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a zhodnocení dle *lege lata* a úvahy dle *lege ferenda*.

V další části své práce se věnuji právní úpravě pěstounské péče jako vhodnější alternativě k institucionální výchově, její historii, aktuální právní úpravě pěstounské péče, včetně dávek pěstounské péče, či právům a povinnostem pěstounů a promítnutí novely č. 363/2021 Sb. do právní úpravy pěstounské péče a jejímu zhodnocení dle *lege lata* a úvahy dle *lege ferenda*.

Závěrem své práce se zabývám problematickými aspekty v rámci reformy péče o ohrožené děti do tří let v České republice, a to s ohledem na zjištěné informace od jednotlivých krajů České republiky, MPSV, MZ a od oslovených zařízení pro děti do 3 let.

Klíčová slova: dětský domov pro děti do 3 let (kojenecký ústav), ústavní péče o děti do 3 let, deinstitucionalizace péče, rozhodnutí Evropského výboru pro sociální práva, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, občanský zákoník, zákon o sociálně-právní ochraně dětí, orgán sociálně-právní ochrany dětí

Abstract

Current issues of childcare up to three years of age living outside primary family as a subject of this thesis was chosen by me in regards of up-to-date problematics of deinstitutionalization of care for the youngest children in the Czech Republic. In the autumn of 2021, Amendment *No. 363/2021 Coll.* was approved, which set the goal of preventing the placement of children under three years of age.

In my thesis I first deal with the legal regulation of institutional care, its history, the financing of institutional care, the process and the reasons for which children are removed from their primary families. I analyze the decision of the European Committee of Social Rights in the case of Roma Rights Centre (ERRC) Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) v. Czech Republic, *No. 157/2017*, which criticized the Czech Republic for institutionalizing the youngest children and was the impetus for the adoption of Amendment *No. 363/2021 Coll.*, which aimed to deinstitutionalize care for the youngest children. In this part of my thesis, I focus on the implementation of this amendment into the Health Services Act *No. 372/2011 Coll.* and the Social Protection of Children Act *No. 359/1999 Coll.* and the assessment according to *lege lata* and considerations according to *lege ferenda*.

In following part, I discuss the legal regulation of foster care as a more suitable alternative to institutional care, its history, the current legal regulation of foster care, including foster care benefits, or the rights and obligations of foster parents and the implementation of Amendment *No. 363/2021 Coll.* into the legal regulation of foster care and its evaluation according to *lege lata* and considerations according to *lege ferenda*.

I conclude my thesis with a discussion of the problematic aspects of the reform of the care of children under three years of age in the Czech Republic, taking into account the information obtained from the individual regions of the Czech Republic, the Ministry of Labour and Social Affairs, the Ministry of Health and the institutions for children under three years of age.

Keywords: children's home for children under 3 years of age (infant institution), institutional care for children under 3 years of age, deinstitutionalization of care, decision of the European Committee on Social Rights, foster care, foster care, foster care for a temporary period, Civil Code, Act on Social and Legal Protection of Children, social and legal protection of children, social and legal protection of children authority